

BETÆNKNING

AFGIVET AF

DEN AF UNDERVISNINGSMINISTERIET
NEDSATTE KOMMISSION TIL UNDERSØGELSE AF
SPØRGSMÅLET OM

VIDENSKABERNES FREMME I DANMARK VED FORANSTALTNINGER FRA STATENS SIDE

3. DEL

BETÆNKNING NR. 120

1955

INDHOLDSFORTEGNELSE

	side
Indledning.....	5
I. De unge videnskabsmænds forhold.....	9
1. Stipendier for studerende (scholarstipendier)	10
2. Stipendier for unge kandidater.....	11
3. Universitetsadjunkture.....	13
4. Medhjælpslønnede videnskabelige assistenter eller amanuenser.....	16
5. Udløbet af adjunktperioden eller anden ikke-fast ansættelse. Forskerstipendier.....	18
6. Spørgsmålet om de ikke-tjenestemandsansatte videnskabsmænds adgang til at opnå fri vikar under studieorlov.....	21
7. Tjenestemandstillinger inden for videnskaben.....	22
8. Særlige rekruteringsvanskeligheder på visse videnskabsområder.....	25
Oversigt over de under I indeholdte forslag og henstillinger.....	27
II. Forøgelse af statens støtte til tidsskrifter og selskaber.....	29

Bilag.

I. Oversigt over stipendier for unge videnskabsmænd i Sverige.....	35
II. Oversigt over de her i landet for tiden eksisterende stipendier for unge videnskabsmænd.....	37
III. a) Oversigt over lærerstaben ved Københavns Universitet.....	39
b) Oversigt over lærerstaben ved Aarhus Universitet.....	40
IV. a) Betænkning af 1. juni 1951 afgivet af Foreningen til Beskyttelse af videnskabeligt Arbejde.....	41
b) Skrivelse af 26. januar 1952 fra Foreningen til Beskyttelse af videnskabeligt Arbejde.....	48
c) Skrivelse af 25. maj 1953 fra Foreningen til Beskyttelse af videnskabeligt Arbejde.....	50
V. Skrivelse af 22. juni 1954 fra undervisningsministeriet til kommissionen.....	51

Indledning.

Kommissionen har ved afgivelsen af nærværende 3. del af sin betænkning haft følgende sammensætning:

Fhv. departementschef i undervisningsministeriet *K. Paludan-Müller*, formand.

Som repræsentant for undervisningsministeriet endvidere:

Departementschef *Agnete Vøhtz*.

Som repræsentant for finansministeriet:

Afdelingschef *E. Valentin Hansen*.

Som repræsentanter for Københavns Universitet:

Rektor, professor, dr. phil. *H. M. Hansen*.

Professor, dr. jur. *Alf Ross*.

Professor, dr. med. *Erik Warburg*.

Professor, dr. phil. *Carsten Høeg*.

Professor, dr. theol. *Flemming Hvidberg* (indtrådt i stedet for afdøde professor, dr. theol. *J. Nørregaard*).

Universitetskurator *E. A. Koch*.

Som repræsentanter for Aarhus Universitet:

Formanden for universitetsbestyrelsen, landsretssagfører *C. Holst-Knudsen*.

Professor, dr. phil. *Franz Blatt*.

Professor, dr. med. *F. Schönheyder*.

Som repræsentanter for Danmarks tekniske Højskole:

Rektor, professor, dr. techn. *Anker Engelund*.

Professor, dr. phil. *Jakob Nielsen*.

Som repræsentanter for Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole:

Direktør, professor *N. Thorkil-Jensen*.

Professor *H. C. Bendixen*.

Professor *Axel Pedersen*.

Som repræsentant for Danmarks farmaceutiske Højskole:

Rektor, professor, dr. phil. *Carl Faurholt*.

Som repræsentant for Danmarks Tandlægehøjskole:

Professor, dr. med. *E. Husted*.

Som repræsentant for Carlsbergfondet:

Professor, dr. phil. & theol. *Johs. Pedersen*.

Som repræsentanter for rigsdagens i folketingets finansudvalg ved kommissionens nedsættelse repræsenterede partier:

Folketingsmand, forretningsfører *Poul Hansen*, Grenå, (indtrådt i stedet for undervisningsminister *Jul. Bomholt*).

Folketingsmand, redaktør *Jakob Martin* (indtrådt i stedet for afdøde folketingsmand, docent *O. Himmelstrup*).

Folketingsmand, professor, dr. jur. *C. Rasting*.

Folketingsmand, redaktør *Johs. Christiansen*.

Professor, dr. med. *Mogens Fog*.

Fuldmægtig i undervisningsministeriet *W. Weincke* og sekretær i samme ministerium *Ida Dybdal* har været kommissionens sekretærer.

Som anført i 2. del af kommissionens betænkning side 6—7 har en række spørgsmål, der særlig vedrører de unge videnskabsmænds forhold, været behandlet i et underudvalg, der i efteråret 1951 afgav sin indstilling til den samlede kommission. Dette underudvalg bestod af de nedennævnte medlemmer af kommissionen:

Rektor, professor *H. M. Hansen*.

Professor *Warburg*.

Professor *Schønheyder*.

Professor *Jakob Nielsen*.

Direktør, professor *N. Thorkil-Jensen*.

Professor *Bendixen*.

Rektor, professor *Faurholt*.

Professor *Johs. Pedersen*.

Efter at kommissionen havde tilendebragt arbejdet med de spørgsmål, der er behandlet i 2. del af betænkningen, nedsattes der et arbejdsudvalg med den opgave at gennemgå den ovenfor omtalte underudvalgsindstilling og udarbejde udkast til affattelsen af en betænkning på grundlag af denne indstilling. Arbejdsudvalget bemyndigedes endvidere til at udarbejde forslag om en forhøjelse af den på finansloven under undervisningsministeriets budget optagne konto til ydelse af statsstøtte til tidsskrifter og selskaber.

Arbejdsudvalget fik følgende sammensætning:

Fhv. departementschef *K. Paludan-Müller*, formand.

Departementschef *Agnete Vøhtz*.

Rektor, professor *H. M. Hansen*.

Professor *Carsten Hoeg*.

Professor *Franz Blatt*.

Direktør, professor *N. Thorkil-Jensen*.

Professor, *Johs. Pedersen*.

Afdelingschef *E. Valentin Hansen*.

Folketingsmand *O. Himmelstrup* (der afgik ved døden, inden udvalget havde afsluttet sit arbejde).

Det af arbejdsudvalget udarbejdede udkast til betænkning, der forelå i november 1954, blev efter behandling i plenum tiltrådt med enkelte modifikationer og tilføjelser af den samlede kommission og afgives herved som 3. og afsluttende del af kommissionens betænkning.

Det bemærkes, at den indstilling, der blev udarbejdet af underudvalget til behandling af spørgsmål, som særlig vedrører de unge videnskabsmænd, i overensstemmelse med en henstilling herom fra undervisningsministeriet, forud for afgivelsen af underudvalgets indstilling til plenum har været forelagt Foreningen til Beskyttelse af videnskabeligt Arbejde til udtalelse. Foreningen tilstillede derefter underudvalget de som bilag IV a, b og c til nærværende betænkning aftrykte skrivelser.

Foruden den lange række møder, der har været afholdt i de ved afslutningen af arbejdet med 1. del af betænkningen nedsatte videnskabelige underudvalg, har der siden kommissionens nedsættelse været afholdt 26 plenarmøder og 37 møder i de forskellige redaktionsudvalg.

København, i marts 1955.

H. C. Bendixen. Franz Blatt. Johs. Christiansen. Anker Engelund. Carl Faurholt.

Mogens Fog. H. M. Hansen. E. Valentin Hansen. Poul Hansen. C. Holst-Knudsen.

E. Husted. Flemming Hvidberg. Carsten Høeg. E. A. Koch. J. Martin.

Jakob Nielsen. K. Paludan-Müller. Axel Pedersen. Johs. Pedersen.

Carl Rasting. Alf Ross. F. Schönheyder. N. Thorkil-Jensen.

Erik Warburg. Agnete Vøhtz.

W. Weinche.

I.

De unge videnskabsmænds forhold.

I den tid, der er forløbet siden nærværende kommissions nedsættelse, er kårerne for dansk videnskabelig forskning i flere henseender blevet væsentlig forbedrede. Dette skyldes dels gennemførelsen af hovedparten af de forslag, der er stillet i 1. del af kommissionens betænkning, dels det forhold at bevillingsmyndighederne også iøvrigt har vist udstrakt forståelse for ønsker fra videnskabens side om oprettelse af nye stillinger og om forøgede bevillinger til forskningsformål. Endelig er der ydet forskningen her i landet en effektiv hjælp såvel ved oprettelsen ved lov nr. 215 af 7. juni 1952 af „Statens almindelige Videnskabsfond“ som ved den forøgelse af Rask-Ørsted Fondets årlige rådighedsbeløb, der gennemførtes ved lov nr. 211 af 11. juni 1954.

En forudsætning for, at de meget betydelige beløb, som nu investeres i forskningen, kan give det forventede videnskabelige og samfundsmæssige udbytte, er det imidlertid, at landet til enhver tid råder over en stab af højt kvalificerede forskere.

Det gælder her ikke mindst om at opbygge et system, der kan sikre den bedst mulige rekruttering til de eksisterende og kommende stillinger som ledende forskere og lærere ved de højere læreanstalter og andre videnskabelige institutioner.

De ledende stillinger bør besættes med de bedste videnskabelige begavelser; men man kan ikke gøre sig håb om at finde frem til disse, medmindre man sørger for at have en bred udvælgelsesbasis for besættelsen af det forhåndenværende begrænsede antal slutstillinger, og i denne henseende er de nuværende forhold efter kommissionens opfattelse ikke tilfredsstillende. Et tilstrækkeligt antal at vælge imellem vil kun kunne påregnes, når der skabes sådanne øgede arbejdsmuligheder og forbedrede vilkår, at mange af de unge, der har evne og lyst til videnskabeligt arbejde, kan få lejlighed til at dygtiggøre sig gennem selvstændig forskning og til at dokumentere videnskabelig produktivitet. Det må her erindres, at det tager lang tid efter studiets afslutning at uddanne en forsker, og han går i reglen tabt for forskningen, hvis han indfanges af praktisk virksomhed.

I det følgende vil kommissionen ud fra dette hovedsynspunkt i forbindelse med en gennemgang af de muligheder, der frembyder sig for unge videnskabsmænds beskæftigelse ved de højere læreanstalter eller andetsteds, fremsætte en række forslag, der navnlig går ud på en forøgelse af antallet af stipendier for yngre forskere.

Man har under de overvejelser, der ligger til grund for forslagene, været klar over, at der må bydes de unge videnskabsmænd sådanne kår, at de færrest mulige af dem, der har lyst og evner til videnskabeligt arbejde enten af økonomiske grunde, eller fordi egnede arbejdsforhold ikke kan skaffes dem, unddrages forskningen. I sammenhæng hermed har man haft opmærksomheden henvendt på det faktum, at der inden for videnskaben nødven-

digvis må være et ringe antal slutstillinger i sammenligning med det langt større antal mere underordnede stillinger o. lign., der kan opnås af unge videnskabsmænd. De af dette forhold flydende vanskeligheder, som ved en gennemførelse af kommissionens forslag vil blive endnu mere iøjnefaldende, bevirker, at der for en ung kandidat kan være en betydelig risiko forbundet med at vælge forskervejen, idet kun få af de unge forskere kan gøre regning på at opnå ledende eller blot varige stillinger inden for forskningen.

Kommissionen vil i et særligt afsnit gå nærmere ind på de problemer, der rejser sig i denne forbindelse.

1. Studenterstipendier til fremme af selvstændig videnskabelig virksomhed i forbindelse med fagstudiet. (Scholarstipendier).

Kommissionen har set det som sin hovedopgave at fremkomme med forslag om forbedring af forholdene for sådanne unge, der efter bestået embedseksamen eller magisterkonferens ønsker at tage et videnskabeligt arbejde op.

Man har dog ikke villet undlade at pege på ønskeligheden af, at de højere læreanstalter også får rådighed over stipendier, ved hvis hjælp der kan gives særligt egnede studerende lejlighed til at arbejde videnskabeligt i en begrænset tid.

Det forstår sig, at det ofte vil være meget vanskeligt at bedømme, om en student har sådanne evner og anlæg for forskning, at han fortjener den opmuntring, der skulle ligge i tildelingen af et stipendium som det, der her er tale om, og at man således må regne med en ret betydelig usikkerhed med hensyn til de resultater, der kan ventes som følge af en oprettelse af stipendier af denne art.

Man har imidlertid i flere andre lande længe haft sådanne stipendier, f. eks. de svenske licentiandstipendier, jfr. bilag I, og erfaringerne fra disse lande viser, at det ikke helt sjældent er lykkedes gennem dem at finde frem til særligt egnede forskeremner, som måske ikke uden den opmuntring, de havde fået ved tildelingen af et sådant stipendium, havde haft mod til og mulighed for at gå videre af forskervejen. Man kan heller ikke se bort fra, at det i den nuværende situation, hvor et overordentlig stort antal af de studerende har erhvervsarbejde gennem det meste af studietiden, er særlig ønskeligt, at der gennem stipendier som de omtalte gives nogle af dem en ekstra håndsækning, der tillader dem at samle sig helt i en kort periode om et emne inden for deres studieområde, for hvilket de har særlig interesse og anlæg.

Kommissionens flertal kan anbefale, at der forsøgsvis oprettes 40 studenterstipendier til fremme af selvstændig videnskabelig virksomhed, hvilke stipendier foreslås benævnt scholarstipendier. Da der formentlig vil være et større behov for dem ved universiteterne end ved de øvrige højere læreanstalter med deres fastere studierammer, foreslås stipendierne fordelt således:

Københavns Universitet.....	20
Aarhus Universitet.....	6
Danmarks tekniske Højskole.....	5
Danmarks farmaceutiske Højskole.....	3
Danmarks Tandlægehøjskole.....	2
Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.....	4

Stipendiebeløbet bør være af en sådan størrelse, at den studerende med sparsommelighed kan leve af det. Kommissionen foreslår beløbet fastsat til 1 800 kr. + procenttillæg, for tiden ialt 3 330 kr. årlig. Den samlede årlige udgift vil herefter med de gældende tillæg udgøre 133 200 kr.

Stipendiet skal kun i undtagelsestilfælde kunne tildeles for mere end eet år, og det videnskabelige arbejde, som den studerende skal præstere, må udføres under tilsyn af en professor eller en institutleder, der med passende mellemrum må kontrollere, om arbejdet udføres på tilfredsstillende måde. Den udsættelse af studiets afslutning, som måtte blive følgen af den studerendes videnskabelige virksomhed, kan ikke i relation til den tid, i hvilken andre stipendier kan nydes, betragtes som en forlængelse af studietiden.

Omend flertallet, som det fremgår af foranstående, har kunnet anbefale oprettelsen af stipendier for studerende, må man dog mene, at forslaget herom først bør søges ført ud i livet, når de i det efterfølgende fremsatte forslag, der skønnes at være af større betydning for forskningens fremme, i det væsentlige er gennemført.

Et mindretal inden for kommissionen, afdelingschef Valentin Hansen, finansministeriet, ønsker ikke på nuværende tidspunkt at tage stilling til spørgsmålet om oprettelse af disse stipendier, men er af den opfattelse, at disses betydning må vurderes bl. a. på baggrund af de erfaringer, der indvindes efter den eventuelle gennemførelse af det i folketinget forelagte lovforslag om „Ungdommens uddannelsesfond“, som må forventes at medføre en nedsættelse af det antal studerende, der gennem det meste af studietiden har erhvervsarbejde.

2. Stipendier for unge kandidater.

Inden for de højere læreanstalter er de normale begyndelsesstillinger for unge videnskabsmænd stillingerne som medhjælpslønnede videnskabelige assistenter. Det vil imidlertid kun i de færreste tilfælde være muligt at gå direkte fra eksamensbordet til sådanne stillinger.

Ved de to universiteter og ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole findes der forskellige stipendier beregnet på unge kandidater. De pågældende læreanstalter råder for det første over ialt 15 statsstipendier på 1 500 kr. til helt unge videnskabsmænd. Endvidere råder de samme læreanstalter over ialt 19 kandidatstipendier à 4 000 kr., (hvoraf 11 er statsstipendier, og 8 er stillet til rådighed af Carlsbergfondet). Desuden uddeler Det teknisk-videnskabelige Forskningsråd et antal stipendier, for tiden omkring 16 årligt, à 6 000 kr., og dertil kommer endelig en del mindre, hovedsagelig private stipendier og legater, der — for langt de flestes vedkommende — henhører under Københavns Universitet.

De sidstnævnte legater er imidlertid gennem prisudviklingen blevet i den grad devaluerede, at de nu kun kan virke som opmuntring og anerkendelse uden synderlig betydning for indehaverens økonomi. Det samme kan iøvrigt siges om de foran nævnte statsstipendier à 1 500 kr., og heller ikke de ovenfor omtalte stipendier à 4 000 kr. er tilstrækkelige til opfyldelse af deres formål. Med hensyn til alle disse stipendier henvises til den som bilag II aftrykte oversigt (b., c. og d.).

Der har blandt alle videnskabens repræsentanter i kommissionen været enighed om at betegne det som en nødvendighed, at der ved statens foranstaltning sker en væsentlig forøgelse af stipendierne for unge kandidater.

Det drejer sig her om at give de unge, der har de fornødne evner og anlæg, lejlighed til at prøve kræfterne i den tid, der følger umiddelbart efter den normale uddannelses afslutning (embedseksamen eller magisterkonferens).

Ved en udvidet anvendelse af stipendiesystemet kan staten uden i forhold til de enkelte stipendiater at påtage sig forpligtelser udover stipendieperioden hjælpe denne kategori af unge og samtidig tilføre forskningen værdifuld ny arbejdskraft.

Det må tillægges stor betydning, at der netop for de helt unge kandidater er rimelige muligheder for at opnå beskæftigelse ved videnskabeligt arbejde. For det første vil man ellers — som tidligere fremhævet — i urimelig grad udsætte sig for, at mange velegnede unge kræfter går tabt for videnskaben. Men også af en anden grund er det vigtigt, at man sikrer sig de unge vordende forskere på et så tidligt tidspunkt som muligt efter afslutningen af deres normale uddannelse. Det er nemlig en kendt sag, at de idéer, der viser sig frugtbare i en videnskabsmands livsgerning, i mange tilfælde kan spores tilbage til hans helt unge år. I disse år, hvor man begynder at tænke produktivt over videnskabelige problemer, samtidig med at den receptive evne endnu står på sin fulde højde, lægges ofte spiren til en problemopfattelse, der senere kommer til udfoldelse, efterhånden som den gennem årene modnes i samspillet med de indvundne erfaringer. Det er derfor af grundlæggende betydning, at disse særlig frugtbare år udnyttes bedst muligt.

Hvad angår størrelsen af stipendierne, har man ment at måtte anlægge det synspunkt, at de bør være af en sådan størrelse, at stipendiaterne med beskedne krav kan leve af dem uden i større omfang at være nødt til at skaffe sig ekstrafortjeneste ved ikke-videnskabeligt arbejde.

Stipendierne bør endvidere gives for 2 år med adgang til forlængelse i yderligere 2 år.

Kommissionen stiller herefter forslag om, at de i oversigten bilag II, kolonne b) og c) omtalte statsstipendier (11 à 4 000 kr. og 15 à 1 500 kr.) erstattes med et antal stipendier à 4 000 kr. + honorartillæg, for tiden 85 pct. eller ialt 7 400 kr., hvortil for gifte stipendiater bør lægges et forsørgertillæg på 900 kr. + tillæg. Det vil være ønskeligt, at de stipendier, der er stillet til disposition af Carlsbergfondet, og de stipendier, der af Det teknisk-videnskabelige forskningsråd uddeles af en statsbevilling på 100 000 kr., fremtidig fordeles i portioner af tilsvarende størrelse.

Det kan herved anføres, at Carlsbergfondets stipendier og de tilsvarende statsstipendier ved oprettelsen i 1929 var på 3 000 kr. Den foreslåede forhøjelse til 7 400 kr. må skønnes rimelig midt hensyn til den prisudvikling, der siden da har fundet sted.

Man foreslår endvidere, at antallet af de her omhandlede stipendier fastsættes således:

Københavns Universitet	34 (nu 7 statsstipendier à 4 000 kr. og 10 à 1 500 kr.).
Aarhus Universitet	12 (nu 1 statsstipendium à 4 000 kr. og 2 à 1 500 kr.).
Danmarks tekniske Højskole.....	8 (nu ingen).
Danmarks farmaceutiske Højskole.....	3 (nu ingen).
Danmarks Tandlægehøjskole.....	3 (nu ingen).
Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole	12 (nu 3 statsstipendier à 4 000 kr. og 3 à 1 500 kr.).
Ialt. . .	72 (nu 11 statsstipendier à 4 000 kr. og 15 à 1 500 kr.).

Kommissionens flertal vil anbefale, at dette forslag gennemføres etapevis, således at halvdelen af det ovenfor anførte antal stipendier à 4 000 kr. + tillæg oprettes i løbet af 2—3 år efter betænkningens afgivelse, den anden halvdel inden for de følgende 2 à 3 år. For Tandlægehøjskolens og Den farmaceutiske Højskoles vedkommende foreslås dog allerede som led i 1. etape oprettet 2 af de for hver af disse højskoler foreslåede 3 stipendier.

Udgiften ved gennemførelsen af 1. etape vil med det for tiden gældende honorar-tillæg beløbe sig til 273 800 kr. ÷ det beløb af 66 500 kr., som udgør den årlige udgift til de nuværende statsstipendier, eller ialt til 207 300 kr. årlig, medens gennemførelsen af 2. etape vil medføre en merudgift på 259 000 kr. I disse tal er ikke taget hensyn til de foreslåede forsørgertillæg.

De her omhandlede stipendier kan sidestilles med de svenske doktorandstipendier, som dog kun ydes til kandidater, der arbejder med doktordisputats for øje. Der har ikke inden for kommissionen været stemning for at begrænse adgangen til opnåelse af kandidatstipendium på tilsvarende måde.

De svenske doktorandstipendier findes i et antal af 204 og aflønnes med 6 000 sv. kr. årlig (skattefri).

Et mindretal, afdelingschef Valentin Hansen, finansministeriet, tilslutter sig i princippet de foreslåede kandidatstipendier, men ønsker at fremhæve, at det af finansielle grunde kan blive nødvendigt at gennemføre forslaget i langsommere tempo end af flertallet foreslået.

3. Universitetsadjunkture.

Af stillinger som universitetsadjunker (højskoleadjunker) findes der nu:

- 20 ved Københavns Universitet,
- 6 ved Aarhus Universitet,
- 12 ved Danmarks tekniske Højskole,
- 3 ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

Disse stillinger har deres udspring i et forslag, der var stillet af Universitetskommissionen af 1935 i den i 1942 afgivne 4. del (Undervisningen ved Københavns Universitet) af kommissionens betænkning, og som gik ud på, at der ved Københavns Universitet skulle oprettes 10 nye stillinger (stipendier) under benævnelsen universitetsadjunkture. Forbilledet for de foreslåede stillinger eller stipendier var de svenske docentstipendier, af hvilke der allerede i finansåret 1940—41 var oprettet 86, nemlig 41 ved Uppsala universitet, 40 ved Lunds universitet og 5 ved Karolinska institutet.

Bevillingsmæssig hjemmel for oprettelsen af de pågældende 10 universitetsadjunkture tilvejebragtes på finansloven for finansåret 1943—44, men efterhånden er adjunkturene — ligeledes ved finanslovsbevillinger — bragt op til det ovenfor angivne antal dels gennem forøgelse af stillingerne ved Københavns Universitet, dels ved oprettelse af tilsvarende stillinger ved de nævnte andre højere læreanstalter.

I overensstemmelse med de bemærkninger, hvormed Universitetskommissionen ledsagede sit forslag, og med den praksis, der i årenes løb har udviklet sig på dette område, kan forudsætningerne for opnåelsen af de her omhandlede stipendier, varigheden af disse og den anvendelse af stipendietiden, som man fra læreanstalternes side regner med, angives således for samtlige de pågældende læreanstaltes vedkommende:

Universitetsadjunkturene er beregnede på personer, som ved erhvervet doktorgrad eller på anden lignende måde har vist udprægede anlæg for videnskabeligt arbejde, og om hvem man har grund til at vente, at de i fremtiden vil kunne yde en indsats til gavn for forskningen. Det har med adjunktstipendierne først og fremmest været tanken, at man ved hjælp af dem skulle kunne give lovende yngre videnskabsmænd lejlighed til gennem nogle år at beskæftige sig indgående med videnskabeligt arbejde. Læreanstalterne sikrer sig på den måde værdifuld arbejdskraft til forskningen og giver, uden at påtage sig forpligtelser overfor adjunkterne, de pågældende muligheder for at kvalificere sig til ledende forskerstillinger. For rekrutteringen til disse stillinger har universitetsadjunkturene således stor betydning.

Ansættelse i de nuværende adjunkture sker for en periode af 3 år, og ansættelsen kan fornyes for yderligere indtil 3 år. Man har til stipendierne knyttet en vis omend meget begrænset undervisningspligt, i reglen omfattende 1 à 2 ugentlige forelæsninger, navnlig ud fra den erkendelse, at det kan være nyttigt for en ung forsker at skulle gennemtænke og bearbejde de spørgsmål, han beskæftiger sig med, med henblik på direkte undervisning, hvortil kommer, at adjunkternes forelæsninger vil kunne tilføre undervisningen i et fag værdifuldt stof, som regel inden for emner, som ellers kun ville være blevet behandlet mere perifert.

Erfaringerne med hensyn til adjunktstipendierne har i den halve snes år, hvori de har bestået, været overordentlig gode, og det er uden for al tvivl, at disse stipendier har betydet meget for dansk videnskab. En lang række vigtige videnskabelige opgaver er løst, adjunkterne har gennemgående været meget højt kvalificerede, og adskillige af dem har senere opnået ansættelse i ledende stillinger ved de højere læreanstalter eller andetsteds inden for forskningen.

Kommissionen er af den mening, at en videre udbygning af adjunktinstitutionen vil være et af de mest effektive midler til fremme af forskningen. *Flertallet* stiller derfor forslag om, at antallet af universitetsadjunker (højskoleadjunker) forøges, således at det fastsættes som nedenfor anført;

Københavns Universitet	38 (+ 18)
Aarhus Universitet	10 (+ 4)
Danmarks tekniske Højskole	16 (+ 4)
Danmarks farmaceutiske Højskole.....	2 (+ 2)
Danmarks Tandlægehøjskole.....	2 (+ 2)
Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.....	8 (+ 5)
	76 (+ 35)

Kommissionsflertallets skøn med hensyn til antallet af de nye adjunkture, der ønskes oprettet, bygger på de erfaringer, man har gjort ved besættelsen af de nuværende adjunkture. Der har gennemgående ved hvert opslag meldt sig et stort antal højt kvalificerede ansøgere, som læreanstalterne har måttet afvise, og som det ville have været af stor værdi at knytte til forskningen. Ved den foreslåede omtrentlige fordobling af antallet af adjunkture mener man fra læreanstalternes side at have nogenlunde sikkerhed for at kunne imødekomme de absolut kvalificerede blandt ansøgerne. Det vil sikkert også efter den foreslåede forøgelse høre til sjældenhederne, at der ikke melder sig kvalificerede ansøgere til et adjunktur, men skulle sådanne tilfælde indtræffe, vil man naturligvis lade vedkommende adjunktur stå ubesat, indtil det kan besættes på fuldtud tilfredsstillende måde.

At den foreslåede forøgelse af adjunkternes antal ikke kan anses for ubeskeden, tyder også en sammenligning med forholdene i Sverige på, jfr. bilag I. Universitetsadjunkturene svarer som tidligere nævnt nærmest til de svenske docentstipendier (hvis indehavere dog i reglen har dokumenteret deres kvalifikationer på mere omfattende måde end de danske universitetsadjunkter). Af docentstipendier findes der i Sverige for tiden 239. Det bemærkes, at man ved fastsættelsen af antallet af adjunkture ved Aarhus Universitet ikke har taget den forøgelse af adjunkturenes antal i betragtning, som der vil blive brug for, når det naturvidenskabelige fakultet er udbygget i højere grad, end det nu er tilfældet.

Den foreslåede forøgelse af disse stipendiers antal bør efter kommissionsflertallets opfattelse ligesom forøgelsen af antallet af kandidatstipendier gennemføres etapevis, således at man i løbet af de første 2 à 3 år opretter 18 nye stipendier, medens de resterende 17 oprettes inden for en periode af 2 à 3 år efter gennemførelsen af de under første etape hørende forslag.

I overensstemmelse med Universitetskommissionens forslag lønnedes universitetsadjunkterne til at begynde med med 6 000 kr. årlig. På finansloven for 1946—47 blev stipendiebeløbet ændret til 5 400 kr. + midlertidigt honorartillæg. I 1950 fremsendte universitetsadjunkternes organisation gennem de to universiteters rektorer til undervisningsministeriet et andragende om forhøjelse af vederlaget til 6 500 kr. + honorartillæg, idet der henvistes til, at det da gældende vederlags ringe størrelse tvang adjunkterne til i vid udstrækning at påtage sig ekstraarbejde, hvilket var stridende imod den tanke, der lå bagved adjunktinstitutionens oprettelse. Der henvistes endvidere til, at de tilsvarende stillinger i Sverige og Norge var væsentlig bedre aflønnede. Fra Københavns Universitets side støttede man universitetsadjunkternes ønske om en forhøjelse af vederlaget, men henledte opmærksomheden på vanskeligheder, der kunne opstå, hvis man skulle tilpasse et til 6 500 kr. + tillæg forhøjet vederlag til universitetets lønningssystem for det øvrige videnskabelige personale. Det ville efter universitetets opfattelse således ikke være muligt at lønne universitetsadjunkterne højere end de medhjælpslønnede videnskabelige assistenter.

Fra 1. april 1952 at regne gennemførtes derefter en ordning, hvorefter vederlaget fastsattes til 6 300 kr. årlig + honorartillæg som gældende, indtil der på grundlag af Videnskabskommissionens behandling af de unge videnskabsmænds forhold måtte være gennemført en ny lønordning for universitetsadjunkterne.

Efter kommissionens opfattelse bør der ved afgørelsen af, hvor stort det til universitetsadjunkturene knyttede stipendiebeløb bør være, anlægges det hovedsynspunkt, at stipendierne må være så høje, at det ikke medfører et betydeligt økonomisk tab at virke som universitetsadjunkt i stedet for umiddelbart at træde ind i andre stillinger, der normalt vil være opnåelige for personer med den uddannelse, som det her drejer sig om. Den kategori af stillinger, som i denne forbindelse i første række kommer på tale, er stillingerne som adjunkter ved de højere skoler.

Flertallet foreslår derfor, at stipendiebeløbet fremtidig fastsættes som svarende til lønnen for adjunkter ved statens gymnasier, således at der i de to første stipendieår ydes et til aspirantlønnen for adjunkter svarende vederlag og derefter et vederlag, svarende til begyndelseslønnen i disse stillinger. Aspirantlønnen udgør med de gældende tillæg 11 956 kr. 56 øre for en forsørger, 10 856 kr. 64 øre for en ikke-forsørger over 30 år, 9 831 kr. 12 øre for en ikke-forsørger mellem 25 og 30 år og 9 663 kr. 12 øre for en ikke-forsørger under 25 år. Begyndelseslønnen for adjunkter udgør 12 388 kr. 56 øre for en forsørger, 11 288 kr. 64 øre for en ikke-forsørger over 30 år, 10 263 kr. 12 øre for en ikke-forsørger

mellem 25 og 30 år og 10 095 kr. 12 øre for en ikke-forsørger under 25 år. (Det bemærkes, at der ved foranstående er regnet med det for Storkøbenhavn gældende stødtillæg). Da det foreslåede nye vederlag for ikke-forsørgere ligger lavere end den nuværende lønning, henstiller man, at der ikke for de allerede ansatte finder nogen lønnedsettelse sted.

Stipendieperioden bør som hidtil være 3 år med adgang til forlængelse i yderligere indtil 3 år. Man finder imidlertid anledning til at understrege, at forlængelse ikke bør ske automatisk, men kun efter nøje prøvelse af de enkelte tilfælde.

Universitetsadjunkterne bør, som det ligeledes er tilfældet under den nuværende ordning, kun i ringe grad bebyrdes med undervisningsarbejde. Det skulle dog efter kommissionens opfattelse ikke være udelukket, at man undtagelsesvis pålægger en adjunkt en undervisningsbyrde, der ligger noget over den hidtil gængse norm, 1 à 2 timer ugentlig. Det må imidlertid i sådanne tilfælde altid dreje sig om undervisning, der har berøring med det videnskabelige arbejde, der udgør den pågældende adjunkts hovedbeskæftigelse. Desuden vil kommissionen finde det rimeligt, at de universitetsadjunkter, der arbejder på institutterne — det vil i første række sige de under de naturvidenskabelige fakulteter virkende adjunkter — i nogen grad også deltager i det almindelige rutinemæssige institutarbejde, således at dette arbejde ikke, som det stort set hidtil har været tilfældet, udelukkende kommer til at hvile på de ved institutterne ansatte amanuenser. Men det må stadig fastholdes, at der ikke bør pålægges adjunkterne pligtarbejde i en sådan udstrækning, at adjunkturene mister deres karakter af stillinger, der skal give deres indehavere mulighed for først og fremmest at koncentrere sig om egentligt videnskabeligt arbejde.

Gennemførelsen af den foreslåede nye aflønning for universitetsadjunkterne vil for de bestående adjunkturens vedkommende ikke medføre nogen merudgift af betydning. Udgiften ved de 18 nye adjunkture, der foreslås oprettet i første etape, vil skønsmæssigt beløbe sig til 215 000 kr. årlig, og oprettelsen af de resterende 17 adjunkture vil medføre en yderligere årlig merudgift på ca. 200 000 kr. Ved denne opgørelse er der regnet med aspirantløn for en gift adjunkt. Den samlede årlige udgift ved forslagetets gennemførelse vil således udgøre ca. 415 000 kr.

Et mindretal, afdelingschef Valentin Hansen, finansministeriet, finder det ud fra lønningsmæssige betragtninger uheldigt, at stipendiebeløbene fastsættes som svarende til den for en tjenestemandsgroupe gældende aspirant- og begyndelsesløn, dels under hensyn til universitetsadjunkternes midlertidige ansættelse, dels under hensyn til, at der efter flertallets forslag vil opstå et misforhold mellem aflønningen af amanuenser og aflønningen af universitetsadjunkter, og ønsker endvidere at fremhæve, at en forøgelse af det nuværende antal universitetsadjunkture må afhænge af finansielle forhold.

4. Medhjælpslønnede videnskabelige assistenter eller amanuenser.

Disse stillinger, som er de normale egentlige begyndelsesstillinger for unge videnskåbmænd, har en anden karakter end de under 2) og 3) behandlede stipendieposter. De er ikke som disse oprettet ud fra uddannelses- og rekruteringspunkter, idet deres eksistens og deres antal alene er bestemt af læreanstaltnernes og de øvrige videnskabelige institutioners behov for videnskabelig medhjælp ved undervisnings- og forskningsarbejdet. De medhjælpslønnede videnskabelige assistenters vederlag svarer i de to første ansættelses-

år til aspirantlønnen for amanuenser af 2. grad og stiger derefter til den for disse gældende begyndelsesløn.

De medhjælpslønnede (tidligere honorarlønnede) assistentstillinger blev behandlet i 4. del af den af Universitetskommissionen af 1935 afgivne betænkning.

Universitetskommissionen udtalte side 19 i denne betænkning bl. a. følgende:

„Med hensyn til besættelsen af de honorarlønnede videnskabelige assistentstillinger er det af vigtighed, at der ikke gennem disse stillinger gives folk, som viser sig ikke at have større videnskabelige kvalifikationer, en så varig tilknytning til universitetet, at det af humane grunde vil være vanskeligt for universitetet at skille sig af med dem, og at disse stillinger ikke varigt holdes besat med folk, som står i vejen for yngre, bedre kvalificerede kræfter.

Kommissionen skal derfor foreslå, at de honorarlønnede videnskabelige assistenter ansættes for et kort åremål, f. eks. højst 3 år, således at en forlængelse af ansættelsen for en ny periode kun finder sted, når den pågældende har vist sig i besiddelse af sådanne kvalifikationer, at universitetet må nære ønske om at kunne tilbyde ham en tjenestemandstilling, og der tillige er rimelig udsigt til, at dette ønske vil kunne realiseres“.

Universitetskommissionens foranstående forslag angik kun — og kunne kun angå — Københavns Universitet, men nærværende kommission ser ikke rettere, end at de i forslaget anstillede betragtninger har gyldighed også for de øvrige højere læreanstalter. Man finder det derfor ønskeligt, at der gennemføres en såvidt muligt for *samtlig*e højere læreanstalter gældende ensartet ordning, hvorefter medhjælpslønnede videnskabelige assistentstillinger besættes for en tre-årig periode, der kun i undtagelsestilfælde kan forlænges med eet år ad gangen, maksimalt for yderligere tre år.

Efter de gældende bestemmelser ligger det i hver enkelt læreanstalts egen hånd for sit vedkommende at indføre en sådan ordning. På det område, hvor dette sker, vil de videnskabelige assistenter, der ikke skønnes egnede til en fortsat videnskabelig løbebane, normalt glide ud efter 3 års ansættelse på et tidspunkt, hvor de gennemsnitligt endnu vil have gode chancer for at opnå ansættelse i stillinger, der ligger uden for forskningens område. For de øvrige videnskabelige assistenter, hvadenten de virker under de filosofiske (humanistiske) og de matematisk-naturvidenskabelige fakulteter eller ved de til højskolerne knyttede institutter eller laboratorier, bør det på den anden side være det normale, at de efter udløbet af den tidsbegrænsede ansættelse opnår fast ansættelse i stilling som amanuensis af 2. grad, jfr. nærmere side 24 om indførelse af ordningen med amanuensisstillinger ved de filosofiske (humanistiske) fakulteter.

Forudsætningen for en ordning som den ovenfor skildrede er, at man, når en videnskabsmand i 3 år har været ansat som medhjælpslønnede videnskabelig assistent og under denne virksomhed har vist sig så kvalificeret, at det skønnes ønskeligt at bevare ham ved den pågældende læreanstalt, da som hovedregel — såfremt der er et varigt behov for stillingen — vil kunne opnå, at den ved normeringslov omdannes til en tjenestemandstilling som amanuensis af 2. grad, forsåvidt der ikke ved udløbet af treårsperioden er en ledig amanuensisstilling, hvori han ville kunne ansættes.

Da man ud fra den senere tids erfaringer har indtryk af, at man fra myndighedernes side vil stille sig velvilligt overfor ønsker om normering af amanuensisstillinger i sådanne tilfælde, finder kommissionen ikke anledning til at stille noget egentligt forslag vedrørende det her omhandlede spørgsmål, men skal indskrænke sig til at henstille, at der bliver lagt

vægt på de foran angivne synspunkter ved afgørelser om medhjælpslønnede videnskabelige assistentstillinger omdannelse til tjenestemandstillinger som amanuenser.

5. Udløbet af adjunktperioden eller anden ikke-fast ansættelse. Forskerstipendier.

Medens den, der igennem nogle år har oppebåret et af de for unge kandidater oprettede stipendier, jfr. afsnit 2, normalt vil kunne gøre sig håb om at opnå et universitetsadjunktur eller ansættelse som videnskabelig assistent eller lignende, såfremt han skønnes egnet til fortsat at beskæftige sig med forskningsarbejde, og i modsat fald ikke vil have særlige vanskeligheder ved at skaffe sig arbejde af anden art, stiller forholdet sig anderledes for de lidt ældre, navnlig for de universitets- eller højskoleadjunker, for hvilke der ikke længere er mulighed for en forlængelse af adjunkturet, hvadenten dette nu skyldes de gældende bestemmelser eller personlige forhold. Her melder sig en række vanskelige problemer.

Man kan nu først nævne det tilfælde, at en ung videnskabsmand har virket som universitetsadjunkt gennem de 6 år, som systemet åbner mulighed for, og at det drejer sig om en person, der har vist evner og har opnået resultater i en sådan grad, at man meget må ønske at bevare ham i videnskabens tjeneste, uden at der findes nogen tjenstemandsstilling eller anden egnet stilling, hvori han på det pågældende tidspunkt eller i den nærmeste fremtid vil kunne ansættes.

Med henblik på en sådan situation bør man efter *kommissionsflertallets* opfattelse søge oprettet en ny klasse af stipendier i lighed med de i Sverige kendte forskerstipendier. Disse stipendier bør være af en sådan størrelse, at de ikke stiller deres indehavere dårligere i økonomisk henseende end de lavest lønnede blandt tjenstemandsansatte videnskabsmænd i samme aldersklasse (det vil her som regel dreje sig om videnskabsmænd, der er 35—40 år gamle). Flertallet foreslår, at stipendiebeløbet fastsættes som svarende til lønnen for amanuenser af 1. grad og således, at der efter 3 års stipendietid ydes et tillæg, svarende til den indtægtsfremgang som opnåelsen af 1. alderstillæg medfører for amanuenser. Begyndelseslønnen for en gift amanuensis af 1. grad udgør pr. 1. april 1954 16 180 kr. 80 øre. Ved opnåelsen af 1. alderstillæg 600 kr. stiger denne lønning med ialt 1 450 kr. 80 øre til 17 631 kr. 60 øre.

Stipendiernes varighed bør være 3 år med adgang til forlængelse i yderligere indtil 3 år.

Man stiller forslag om, at der forsøgsvis oprettes ialt 10 af disse stipendier. Heraf foreslås 4 oprettet ved Københavns Universitet, 1 ved Aarhus Universitet, 1 ved Danmarks tekniske Højskole og 1 ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. For de resterende 3 forskerstipendiers vedkommende foreslås en ordning, gående ud på, at tildelingen af disse stipendier, der betragtes som fælles for alle de i universitetsadjunkturene lodtagende højere læreanstalter, henlægges til et kollegium, bestående af samtlige disse læreanstalters rektorer. Det må antages, at den adgang til stipendietildeling, som åbnes ved oprettelsen af disse stipendier, ikke til enhver tid vil blive udnyttet fuldtud, idet stipendierne kun skal kunne tages i anvendelse i sådanne tilfælde, hvor man råder over en meget højt kvalificeret forsker, som man ikke på anden måde er i stand til at skaffe tilfredsstillende arbejdsmulig-

heder inden for forskningen, og som man lægger afgørende vægt på at bevare for dansk videnskab.

Såfremt alle forskerstipendier udnyttes, vil udgiften ved stipendierne med de nuværende lønninger udgøre ca. 165 000 kr. årlig.

Med hensyn til de svenske forskerstipendier skal det oplyses, at disse nu findes i et antal af 18, og at stipendiebeløbet i Sverige ligger på omkring 23 000 sv. kr., jfr. bilag I.

Et mindretal, afdelingschef Valentin Hansen, finansministeriet, er af den opfattelse, at forslaget om forskerstipendier ud fra lønningsmæssige principper må anses for uforeneligt med den gældende ordning med hensyn til aflønning af amanuenser II og forudsætningerne for disses avancement til amanuensis I-stillinger.

Vender man sig dernæst til den situation, der foreligger, når en universitetsadjunkt efter udløbet af stipendietiden opgiver — eller i hvert fald foreløbig opgiver — tanken om en videnskabelig løbebane, enten fordi hans ønsker på dette tidspunkt går i en anden retning, eller han ikke kan blive ansat i videnskabelig tjenestemandsstilling og heller ikke har mulighed for at opnå forskerstipendium, er det af vigtighed at gøre sig klart, hvor stor betydning det har for videnskaben, at man på enhver måde søger at lette disse personers overgang til andre stillinger. Lader man dem nemlig i stikken, vil udsigterne for de unge, der begynder en videnskabelig løbebane, tegne sig så risikable, at det næppe vil være muligt at opnå den store tilgang af lovende forskere, som er så vigtig af hensyn til rekrutteringen til de videnskabelige stillinger. Rent menneskelige hensyn taler iøvrigt også for, at statsmagten på områder, hvor der er mulighed herfor, søger at komme de pågældende til hjælp.

I et meget stort antal tilfælde vil det være nærliggende, at universitetsadjunkterne overgår til tjeneste ved andre statsinstitutioner, herunder især ved de højere skoler.

Allerede i den af Universitetskommissionen af 1935 afgivne betænkning, 4. del, pag. 24—25 vedrørende oprettelse af stillinger som universitetsadjunkter og senere i nærværende kommissions 1. betænkning, pag. 32—33 blev stærkt fremhævet det ønskelige i, at der består den lettest mulige adgang for de ved universiteterne og de højere læreanstalter arbejdende yngre videnskabsmænd til overgang til tjeneste ved gymnasieskolerne.

Det siger sig selv, at den udvidelse af antallet af stipendier for unge videnskabsmænd og navnlig af universitetsadjunkturen, som der i nærværende betænkning er stillet forslag om, vil medføre, at der i fremtiden blandt ansøgerne til adjunktembeder ved skolerne vil være et ikke helt ringe antal unge, der har beskæftiget sig med videnskabeligt arbejde efter deres embedseksamen. Dette forhold gør det ganske særlig påkrævet, at der er fuldstændig enighed mellem skole og universitet om, at der ikke bør lægges hindringer i vejen for et intimt samarbejde på det her berørte område.

Det vil være af aldeles afgørende betydning, at det af skolens indstillende og ansættende myndigheder opfattes som en naturlig og rimelig ting, at en overgang fra universitetsadjunkturen og andre lignende stillinger til stillinger inden for skolen finder sted i så vidt udstrækning som overhovedet muligt, når hensyn også skal tages til rimelige pædagogiske krav.

Man er inden for kommissionen af den opfattelse, at der ved en sådan overgang vil kunne tilføres skolen særdeles værdifuld arbejdskraft. Det er en gammel erfaring, at der, navnlig ved gymnasieskoler, kan komme en smuk og frugtbar vekselvirkning frem, hvis der i lærerkollegierne er repræsenteret mange forskellige nuancer i sammensætningen af de to væsentlige komponenter i lærergerningen: pædagogisk interesse og kærlighed til og optaget-

hed af et bestemt fag. På grundlag af den erfaring tør man gå ud fra, at det er en fordel for en gymnasieskole, om dens lærerkollegium omfatter såvel personer, der straks efter afsluttet embedseksamen har taget pædagogisk arbejde op, som personer, der efter eksamen har haft adgang til at dyrke videnskabeligt arbejde udover den egentlige studietids rammer og derved erhverve sig en modenhed og videnskabelig selvstændighed, der i allerhøjeste grad vil komme dem til gode også i skoleundervisningen og i det hele kulturelle liv, der udfolder sig i tilslutning til skolerne.

Der er her grund til at fremhæve, at det ofte vil være muligt for universitetsadjunkterne at forberede og lette deres overgang til stillinger ved gymnasieskolerne ved, at de i tide absolverer de pædagogiske prøver og i den sidste del af deres stipendietid søger at skaffe sig vikartimer ved skolerne. Kommissionen må meget anbefale, at en sådan fremgangsmåde benyttes mest muligt.

Iøvrigt ønsker kommissionen at udtale, at efter dens opfattelse vil den udfoldelse af talrige unges videnskabelige virksomhed ved de højere læreanstalter, der tilsigtes med de her fremsatte forslag, være til gavn for den videre udbygning af det gode samarbejde mellem de højere læreanstalter og gymnasierne, seminarierne og andre lignende undervisningsanstalter. Undervisningssystemet udgør en helhed, og der bør være den friest mulige adgang til at gå over fra den ene undervisningsanstalt til den anden. De højere læreanstalter, navnlig Københavns Universitet, har i tidens løb modtaget mange af deres bedste lærere fra gymnasieskolerne, og mange af skolens folk har ved siden af deres skolearbejde fundet tid og kraft til at tilføre dansk videnskab betydelige værdier. Dette forhold må og skal fortsættes, og ligesom man ved de højere læreanstalter ved bedømmelse af ansøgere til lærerstillinger altid vil tage skyldigt hensyn til den modenhed og erfaring, en videnskabsdyrker kan have erhvervet sig gennem skolearbejde, må det opfattes som en selvfølge, at skolemyndighederne vil anerkende, at også videnskabeligt arbejde efter embedseksamen bør betragtes som en for skolen værdifuld kvalifikation.

Som nævnt har spørgsmålet om at lette overgangen til stillingerne inden for det højere skolevæsen for tidligere universitetsadjunkter og andre, der har haft ansættelse i honorarlønnede videnskabelige stillinger, været behandlet i 1. del af nærværende kommissions betænkning. Heri omtales også det særlige spørgsmål, der rejser sig med hensyn til beregningen af lønningsancienniteten i stillinger, hvortil de pågældende er overgået. Kommissionen udtalte dengang ønske om, at der tilvejebragtes lovmæssig hjemmel for, at videnskabelig virksomhed i honorarlønnede stillinger ved universiteter og andre højere læreanstalter kunne medregnes ved fastsættelsen af lønningsancienniteten ved senere ansættelse ved statens gymnasieskoler og træde i stedet for aspiranttjeneste, som om den pågældendes tidligere virksomhed var tilbagelagt i en sådan skoles tjeneste. Efter betænkningens afgivelse optog undervisningsministeriet forhandlinger med finansministeriet om tilvejebringelsen af en lovhjemmel som den ønskede, men disse forhandlinger førte ikke til noget positivt resultat, idet finansministeriet af principielle grunde og af hensyn til konsekvenserne mente at måtte modsætte sig, at en sådan lovhjemmel blev bragt i stand. Man har i den siden da forløbne tid ligesom tidligere måttet lade sig nøje med adgangen til at fremkomme med forslag om anciennitetsforhøjelser på de årlige normeringslove.

En gennemgang af praksis i den tid, der er gået siden afgivelsen af kommissionsbetænkningens 1. del, viser, at der i denne periode ikke er forelagt undervisningsministeriet tilfælde vedrørende medregning i en statsskoleadjunkts lønningsanciennitet af tidligere virksomhed som universitetsadjunkt, hvorimod der i 4 tilfælde er fremkommet forslag om i en statsskoleadjunkts lønningsanciennitet at medregne virksomhed som undervisnings-

assistent eller medhjælpslønnede videnskabelig assistent. I alle disse tilfælde er der på normeringsloven opnået hjemmel for medregningen. Forsåvidt må de afgørelser, der er truffet, betegnes som tilfredsstillende, set fra videnskabens synspunkt, men da der ikke hidtil er taget stilling til spørgsmålet om medregning af universitetsadjunkternes virksomhed, finder kommissionen det dog nødvendigt endnu en gang at understrege, hvor betydningsfuldt det ud fra et rekruterings synspunkt er, at staten med hensyn til beregningen af lønningsanciennitet for gymnasieskolens lærere anerkender den tid, der medgår til virksomheden som universitetsadjunkt, som fuldt ligeberettiget med virksomhed tilbagelagt i skolens tjeneste.

Kommissionen må derfor — i nøje overensstemmelse med, hvad skolens myndigheder under en forhandling med kommissionen har udtalt sig for — meget stærkt anbefale, at man på det område, der her behandles, søger at nå frem til en administrativ praksis, der giver universitetsadjunkterne rimelig udsigt til at opnå ansættelse inden for gymnasieskolen og til — efter afvejelse af forholdene i de enkelte tilfælde — at få deres hidtidige virksomhed i videnskabens tjeneste medregnet som anciennitetsgivende.

I det foregående er der særlig talt om overgang til stillinger ved gymnasieskolerne. Man ønsker imidlertid at fremhæve, at tilsvarende synspunkter bør anlægges med hensyn til overgangen til en række andre stillinger ved statsinstitutioner som f. eks. de videnskabelige og faglige biblioteker, arkiver og museer og landbrugets forsøgsinstitutioner.

6. Spørgsmålet om de ikke-tjenestemandsansatte videnskabsmænds adgang til at opnå fri vikar under studieorlov.

Et system, der tager sigte på at sikre en tilfredsstillende rekruttering til de ledende videnskabelige stillinger på grundlag af en bred udvælgelsesbasis, må uundgåelig have til følge, at et stort antal af de ved universiteterne og de øvrige højere læreanstalter virkende unge videnskabsmænd aldrig eller i hvert fald først i en ret fremrykket alder opnår ansættelse i tjenestemandstillinger inden for videnskaben. På grund af den udvælgelse og sortering, der skal finde sted, kan staten ikke give de unge den sikrede stilling, der følger med tjenestemandsansættelse. Man kan ikke garantere dem varig tilknytning til de pågældende videnskabelige institutioner, men så meget mere må man føle sig tilskyndet til i andre henseender at søge denne gruppe af videnskabsmænd ligestillet med de fast ansatte, jfr. det allerede under afsnit 5 anførte om medregning af tidligere virksomhed som universitetsadjunkt o. lign. ved fastsættelsen af lønningsanciennitet for statsskolelærere.

Der kan således efter kommissionens opfattelse ikke ud fra videnskabelige hensyn hentes nogen begrundelse for at stille f. eks. medhjælpslønnede amanuenser eller universitetsadjunkter ringere end deres tjenestemandsansatte kolleger i henseende til adgangen til at opnå orlov med fri vikar under studierejser og anden studieorlov.

I overensstemmelse med en allerede i 1. del af kommissionens betænkning indeholdt tilskyndelse er der i de senere år også i stigende grad givet orlov med fri vikar til honorar- eller medhjælpslønnede videnskabsmænd ved de højere læreanstalter. Kommissionen anbefaler meget, at denne praksis opretholdes og i videst muligt omfang udvides.

For at lette gennemførelsen af en sådan orlovsordning bør der drages omsorg for, at samtlige videnskabelige statsinstitutioner kommer til at råde over vikarkonti af passende størrelse.

En eventuel udvidelse af hidtidig praksis på det her omhandlede område må naturligvis forudsætte, at det fornødne arbejdsmæssige grundlag for orlov er til stede, og fastsættelsen af vikarkontienes størrelse må ske ud fra finansielle hensyn.

7. Tjenestemandstillinger inden for videnskaben.

Det må være klart, at hvis det skal lykkes at skaffe forskningen den ønskelige rigelige tilgang af højt kvalificerede unge, er det ikke tilstrækkeligt, at man kan tilbyde de pågældende tålelige arbejdsvilkår i de yngre år. Det er tillige nødvendigt, at antallet af videnskabelige tjenestemandstillinger, specielt slutstillinger, ikke er så ringe i forhold til antallet af højt kvalificerede unge, at disse kun kan regne med kummerlige advancementsudsigter.

Kommissionen kan derfor ikke afstå fra at komme ind på visse mere almindelige spørgsmål vedrørende de videnskabelige tjenestemandstillinger, og man ønsker navnlig at fremsætte nogle bemærkninger om antallet af ordinære professorater ved de højere læreanstalter, om oprettelse af ekstraordinære professorater og om amanuensisstillingerne.

Hvad først *de ordinære professorater* angår, er der i bilag III a) givet en oversigt, der viser, hvorledes forholdene på dette område har udviklet sig ved Københavns Universitet gennem de sidste ca. 40 år. Det er her iøjnefaldende, at den vækst, der har fundet sted i universitetets lærerstab, på ingen måde har givet sig udslag i en sådan forøgelse af professoraternes antal, som ville være at vente under hensyn dels til forøgelsen i antallet af studerende, dels til udvidelsen og udspecialiseringen af videnskabens områder. Som det fremgår af oversigten, har man nemlig hjulpet sig med oprettelse af lektorater i så udstrakt grad, at disse nu udgør mere end 40 pct. af det samlede antal af egentlige universitetslærerstillinger (professorater, docenturer og lektorater) imod ca. 20 pct. i 1933.

Den tiltagende anvendelse af lektorater har for en del sin forklaring i den specialisering, som stadig foregår inden for forskningen. Herved er opstået adskillige undervisningsområder, som vel ikke er så omfattende, at de kan bære et professorat, men som dog har en sådan videnskabelig selvstændighed, at de kun kan bestrides tilfredsstillende ved hjælp af specielle lærerkræfter. Desuden har de voksende undervisnings- og eksaminationsbyrder, der på grund af studentertallets vækst lægges på professorerne, måske også nok i videre omfang end tidligere ført til ansættelse af lektorer til aflastning af professorerne.

Der kan imidlertid ikke herske tvivl om, at specialiseringen og det stigende behov for aflastning af professorerne langt fra alene kan forklare den forrykkelse, der har fundet sted i forholdet mellem antallet af professorer og lektorer. Det kan uden videre fastslås, at oprettelsen af professorater ved Københavns Universitet ikke har holdt trit med videnskabens udvikling og stigningen i studentertallet. Kommissionen ser med stor betænkelighed på denne udvikling, der er ensbetydende med en stadig forringelse af fremtidsudsigterne for de unge videnskabsmænd, og kan ikke undlade at pege på ønskeligheden af, at man i de kommende år ved en forøgelse af antallet af professorater ved Københavns Universitet bl. a. ved omdannelse af lektorater til professorstillinger, under iagttagelse af de almindelige vilkår for normering af nye stillinger søger at tilvejebringe mere tilfredsstillende forhold på dette område.

Ved Aarhus Universitet, jfr. bilag III b), er lektorernes gruppe inden for den samlede lærerstab ikke så talstærk, at der derudfra skønnes at kunne hentes nogen begrundelse

for en forøgelse af professorstillingernes antal. Derimod gør der sig for dette universitets vedkommende det særlige forhold gældende, at der her er tale om en institution, der med hensyn til visse fakulteter endnu er under opbygning, hvorfor det må forudses, at der herfra i den kommende tid vil fremkomme ønsker om oprettelse af en del professorater i nye, hidtil ikke repræsenterede fag, ligesom der kan ventes at blive behov for en dublering af visse af de eksisterende professorater i de humanistiske fag. Til disse spørgsmål er det imidlertid ikke nærværende kommissions sag at tage stilling.

Ved Danmarks farmaceutiske Højskole og Danmarks Tandlægehøjskole udgør lektorerne en endnu større procentdel af det samlede lærerpersonale, end tilfældet er ved Københavns Universitet, men der er ved disse lærestalter et særligt stort behov for lektorer som hjælpelærere og til undervisning i specialdiscipliner, som ikke dækker så store områder, at de kan danne basis for oprettelse af professorater. Der er derfor næppe grundlag for at fastslå, at der til skade for de unge videnskabsmænds advancementsmuligheder for disse lærestalters vedkommende foreligger en skævhed i opbygningen af lærerstaben, svarende til den, der er påvist forsåvidt angår Københavns Universitet. Og dette kan heller ikke siges at være tilfældet med hensyn til Danmarks tekniske Højskole og Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, for hvis vedkommende procenten ligger på omkring 30.

I forbindelse med omtalen af de ordinære professorater ønsker kommissionen at fremhæve den overordentlig store vægt, man må lægge på opretholdelsen af den bestående adgang til i særlige tilfælde at få oprettet *ekstraordinære personlige professorater*, der gør det muligt for universiteterne at knytte højt fortjente videnskabsmænd til sig i sådanne tilfælde, hvor der ikke er en normeret stilling ledig. Der bør være mulighed for oprettelse af ekstraordinære professorater ikke blot, når det drejer sig om nye, ikke hidtil repræsenterede fagområder, men også, når man inden for fag, der allerede er repræsenteret ved ordinære lærestole, råder over en særlig fremragende kraft, som vedkommende universitet lægger vægt på at sikre sig. Der kan yderligere være grund til at fremhæve det samspil, der bør bestå mellem forskerstipendier og ekstraordinære professorater. Den, der har opnået et forskerstipendium, vil normalt være en så fremragende videnskabsmand, at vedkommende lærestalt må ønske ham ansat i et professorat, såsnart der er mulighed herfor. Hvis der i stipendiattiden ikke bliver noget ordinært professorat ledigt inden for hans felt, bør spørgsmålet kunne løses ved oprettelse af et ekstraordinært professorat. De grunde, der er anført for oprettelse af ekstraordinære professorater ved universiteterne, kan i givet tilfælde også tale for oprettelse af sådanne personlige professorstillinger ved de andre højere lærestalter.

Blandt de videnskabelige tjenestemandstillinger er der iøvrigt særlig grund til at hæfte sig ved *amanuensisstillingerne*.

Efter de hovedsynspunkter, som er bestemmende for de i nærværende betænkning stillede forslag, er det på sin plads her at fremhæve, at disse stillinger — udover deres nedenfor omtalte hovedformål — har betydning som uddannelsesstillinger, ved hjælp af hvilke unge videnskabsmænd kan kvalificere sig til de højere stillinger inden for forskningen.

Som uddannelsesstillinger adskiller de sig fra universitetsadjunkturene, som det iøvrigt ellers ligger nærmest at sammenstille dem med, ved det ret omfattende pligtarbejde, der er knyttet til dem. Dette stiller amanuenserne ugunstigere i konkurrencen om de højere stillinger. I afsnittet om universitetsadjunkture har kommissionen foreslået, at der åbnes adgang til at pålægge adjunkterne en lidt større undervisningsbyrde, end de hidtil som hovedregel har haft. Dette har særlig betydning ved de naturvidenskabelige institu-

ter; i alle tilfælde må det dog påses, at det, der er idéen i adjunkturerne, ikke forflygtiges. Der ligger endvidere vægt på at aflaste amanuenserne for en del af deres rutinemæssige institutarbejde, og meget i denne retning ville kunne opnås ved ansættelse ved institutterne af det fornødne tekniske hjælpepersonale til det manuelle rutinearbejde.

Afdelingschef Valentin Hansen, finansministeriet, ønsker at fremhæve, at der under hensyn til formålet med universitetsadjunkturerne i alt fald ikke bør pålægges disses indehavere pligtarbejde af samme omfang som de tjenestemandsansatte amanuensers, og at aflastningen af amanuenserne i første række bør ske ved, at det mere rutinemæssige arbejde overtages af ikke-videnskabeligt personale.

Det forstår sig af sig selv, at amanuensisstillingerne kun kan danne et fuldt tilfredsstillende led i systemet til udvælgelse af emner til ledende videnskabelige stillinger, når der virker amanuenser på samtlige hovedfelter inden for de videnskabelige læreanstalter, hvor der i sig selv er en naturlig begrundelse for sådanne stillinger. I denne henseende lader den bestående ordning imidlertid meget tilbage at ønske, idet forholdet er det, at der ved landets to universiteter stort set kun findes amanuenser ved de naturvidenskabelige og de lægevidenskabelige fakulteter. Dette forhold har sin forklaring deri, at amanuensisstillingerne først og fremmest er oprettede for at skaffe de professorer, der står som ledere af de til disse fakulteter knyttede institutter og laboratorier, fornøden medhjælp til det dér foregående forsknings- og undervisningsarbejde.

Imidlertid er der nu trang til også ved de fakulteter, der kun i ringe omfang dyrker eksperimentelt arbejde, at drage nytte af den faste og trænedede medhjælp, som amanuensisstillingerne repræsenterer. I ganske særlig grad gør dette behov sig gældende ved Københavns Universitets filosofiske fakultet og ved Aarhus Universitets humanistiske fakultet. For det første har nemlig undervisningsformerne ved disse fakulteter efterhånden — til stor fordel for studierne effektivitet — forandret sig således, at der ofte pålægges professorerne et så stort arbejde med øvelser og med vejledning til specialestudier samt gennemgang af specialeopgaver, at de må have assistance hertil af amanuenser, hvis det ikke i alvorlig grad skal gå ud over deres egen forskning. Men forholdet er dernæst det, at der som følge af videnskabens udvikling tillige er hårdt brug for amanuenser, der som højt kvalificerede medhjælpere ved den videnskabelige undervisning og forskning efter professorernes direktiver kan virke som deres stedfortrædere inden for områder, der er snævrere afgrænsede end professoraterne.

Under disse omstændigheder mener kommissionen ud fra de i denne betænkning anlagte almindelige rekruterings- og uddannelsessynspunkter at burde støtte universiteterne i deres ønske om en snarlig anerkendelse af amanuensisstillingernes eksistensberettigelse ved de fakulteter, hvor de ikke hidtil har stået til rådighed.

Afdelingschef Valentin Hansen, finansministeriet, tilslutter sig i princippet, at der søges oprettet amanuensisstillinger også ved andre fakulteter end de matematisk-naturvidenskabelige og de lægevidenskabelige, men fremhæver, at det må være en forudsætning herfor, at der — ligesom for amanuenserne under disse fakulteter — er tale om et bestemt arbejdsområde og en passende arbejdsmængde.

8. Særlige rekruteringsvanskeligheder på visse videnskabsområder.

Kommissionen knytter store forventninger til gennemførelsen af de foranstaltninger, som er bragt i forslag i nærværende betænkning. De vil i almindelighed i fortrinlig grad være tjenlige til at fremme tilgangen af unge forskere, der vil kunne kvalificere sig til at beklæde ledende stillinger på de grundvidenskabelige felter, humanistiske såvel som naturvidenskabelige.

Imidlertid kan man ikke finde det rigtigt at lade uomtalt, at den i betænkningen foreslåede forbedring af de unge videnskabsmænds økonomiske forhold for nogle videnskabsområders vedkommende dog ikke vil være tilstrækkelig til at sætte de pågældende videnskabelige læreanstalter i stand til at tage konkurrencen op med de vilkår, der kan opnås af de unge, hvis de søger deres virksomhed uden for den videnskabelige forskning.

Dette gør sig med særlig styrke gældende med hensyn til den til de lægevidenskabelige universitetsinstitutter knyttede forskning på grund af den meget betydelige forskel, der er mellem de indtægter, som kan opnås i hospitalskarrieren eller gennem udøvelse af praksis, og de økonomiske kår, der bydes unge læger, som — efter at have fuldført et i særlig grad byrdefuldt studium — vælger at dyrke videnskaben, specielt inden for de teoretiske lægevidenskabelige discipliner. Vanskelighederne gør sig allerede stærkt gældende på den måde, at det er blevet stadig sværere — undertiden endog umuligt — at få assistentstillingerne ved de lægevidenskabelige universitetsinstitutter besat på fuldt tilfredsstillende og forsvarlig måde. Antallet af ansøgere er dalende, og denne nedgang kan kun forklares som udtryk for, at mange af de til oprykning til en ledende videnskabelig stilling bedst egnede blandt de unge læger holder sig tilbage fra at søge de pågældende assistentstillinger på grund af den ringe aflønning.

Disse økonomiske realiteter vil medføre, at de foran foreslåede foranstaltninger ikke vil skabe tilstrækkelig sikkerhed for en passende tilgang af kvalificerede unge til den ovennævnte lægevidenskabelige forskning. Fra lægevidenskabelig side vil man ganske vist kunne drage nytte af de foreslåede studenterstipendier (scholarstipendier) og — i begrænset omfang — også af kandidatstipendierne, men som helhed vil det system af stipendieordninger, som kommissionen bringer i forslag, ikke være egnet til at fjerne den bestående fare for en alvorlig forringelse af den lægevidenskabelige grundforskning. Specielt må fremhæves, at da adjunkt- og forskerstipendierne praktisk talt ikke kan forventes at ville finde anvendelse inden for den lægevidenskabelige grundforskning, vil denne ikke opnå den fornødne udvidelse af rammerne. Skal den påviste fare afværges, vil det derfor være nødvendigt ikke blot at forbedre de bestående stillinger i økonomisk henseende og sikre advancementsmuligheder for de unge forskere, der efter en passende prøvetid findes egnede, men også at forøge antallet af stillinger.

Omend mindre udtalt og mindre akut gør lignende forhold sig gældende også inden for andre videnskabsområder. Således har den retsvidenskabelige forskning vanskeligheder ved at knytte de bedst egnede unge til sig, fordi de økonomiske fremtidsmuligheder, der byder sig inden for sagførergeringen eller i erhvervslivet, er så langt større end, hvad universiteterne kan stille i udsigt. Endvidere er sådanne anvendte videnskaber som ingeniørvidenskaben, veterinærvidenskaben, tandlægevidenskaben og farmacien udsatte for et tilsvarende tryk i konkurrencen udefra, men det gælder dog både om disse videnskaber og om retsvidenskaben, at de i det foran opstillede stipendiesystem vil kunne påregne en værdifuld omend ikke fuldt ud tilstrækkelig hjælp i de bestræbelser, hvorom der her er tale.

Sammenfattende ønsker kommissionen at udtale, at for lægevidenskaben, retsvidenskaben og de i forbindelse med denne omtalte anvendte videnskaber kan de i betænkningen tilstræbte resultater kun forventes opnået — eller dog kun opnået fuldt ud —, dersom de foranstaltninger, der er stillet forslag om under de foregående afsnit, suppleres med andre, som tager sigte netop på at mindske de økonomiske uligheder, som her gør sig gældende. Det tilkommer imidlertid ikke kommissionen at stille nærmere forslag i så henseende, idet det må blive den nu nedsatte lønningskommissions sag at tage disse spørgsmål — på samme måde som eventuelle ønsker fra andre sider inden for videnskaben om lønningsforbedringer eller oprettelse af stillinger — op til overvejelse og løsning, se også den tilkendegivelse af grænserne for kommissionens kompetence, der er tilgået kommissionen i undervisningsministeriets som bilag V til betænkningen aftrykte skrivelse af 22. juni 1954. På tilsvarende måde må man stille sig overfor en af den lægevidenskabelige sagskundskab fremsat udtalelse om, at rekruteringsvanskelighederne inden for de lægevidenskabelige instituter er så akutte, at det må anses for påkrævet, at de søges afbødet gennem midlertidige foranstaltninger, indtil lønningskommissionen vil kunne afslutte sit arbejde.

**Kort oversigt over de under I i betænkningen indeholdte forslag
og henstillinger.**

1. (side 10—11).

Der oprettes forsøgsvis 40 *studenterstipendier* (scholarstipendier) ved de højere læreanstalter, beregnet på at give særligt egnede studerende lejlighed til at arbejde videnskabeligt, normalt gennem en periode af 1 år. Stipendiebeløbet fastsættes til 1 800 kr. + tillæg. Samlet årlig udgift: 133 200 kr. (Studenterstipendierne ønskes dog først oprettet, når de nedenfor under 2) 3) og 5) omhandlede forslag i det væsentlige er gennemført). (Mindretalsudtalelse side 11).

2. (side 11—13).

Til afløsning og supplerung af de bestående statsstipendier for unge kandidater oprettes ved de højere læreanstalter 72 *kandidatstipendier* à 4 000 kr. + honorartillæg. Til gifte stipendiater ydes et forsørgertillæg på 900 kr. + tillæg. Stipendierne gives for 2 år med adgang til forlængelse i yderligere 2 år. Forslaget gennemføres etapevis, således at halvdelen af stipendierne oprettes i løbet af 2—3 år efter betænkningens afgivelse, den anden halvdel inden for de følgende 2 à 3 år. Udgiften ved gennemførelse af 1. etape vil beløbe sig til 207 300 kr. årlig, medens gennemførelsen af 2. etape vil medføre en årlig merudgift på 259 000 kr. Samlet årlig merudgift ved fuld gennemførelse af forslaget bliver 466 300 kr. (heri dog ikke medregnet forsørgertillæg). (Mindretalsudtalelse side 13).

3. (side 13—16).

Der oprettes 35 nye *adjunkturer ved de højere læreanstalter*. Halvdelen oprettes i løbet af de første 2—3 år og resten inden for en periode af yderligere 2—3 år. Stipendiebeløbet fastsættes for de 2 første adjunktår som svarende til aspirantlønnen for adjunker ved statens gymnasieskoler og derefter som svarende til begyndelseslønnen. Udgiften ved oprettelsen af de under 1. etape hørende adjunkturer bliver ca. 215 000 kr. og ved gennemførelsen af 2. etape ca. 200 000 kr. årlig. Samlet årlig merudgift: ca. 415 000 kr. (Mindretalsudtalelse side 16).

4. (side 16—18).

Kommissionen udtaler sig for, at der gennemføres en for samtlige højere læreanstalter såvidt muligt ensartet ordning, hvorefter medhjælpslønnede videnskabelige assistentstillinger besættes for en tre-årig periode, der kun undtagelsesvis kan forlænges, maksimalt for yderligere tre år, samt for, at der fortsat drages omsorg for en konsolidering af forholdene for særlig velkvalificerede unge videnskabsmænd, hvis funktionsperiode i stillinger som medhjælpslønnede videnskabelig assistent er udløbet.

5 a. (side 18—19).

Der stilles forsøgsvis 10 *forskerstipendier* til rådighed, heraf 4 for Københavns Universitet, 1 for Aarhus Universitet, 1 for Danmarks tekniske Højskole og 1 for Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole. De resterende 3 stipendier uddeles af et kollegium, bestående af de i adjunktstipendierne lodtagende højere læreanstalters rektorer. Stipendiebeløbet fastsættes som svarende til lønnen for en amanuensis af 1. grad, og efter 3 års stipendietid ydes et tillæg, svarende til 1. alderstillæg for amanuenser, og stipendierne tildeles for 3 år med adgang til forlængelse i yderligere indtil 3 år. Samlet årlig merudgift ved forslagets gennemførelse bliver ca. 165 000 kr. (Mindretalsudtalelse side 19).

b. (side 19—21).

I nøje overensstemmelse med, hvad skolens myndigheder har udtalt sig for, anbe-

faler kommissionen, at man søger at nå frem til en administrativ praksis, der giver universitetsadjunkter o. lign. rimelig udsigt til at opnå ansættelse inden for gymnasieskolen og til — efter afvejelse af forholdene i de enkelte tilfælde — at få deres hidtidige virksomhed i videnskabens tjeneste medregnet som anciennitetsgivende. Tilsvarende synspunkter bør anlægges ved overgang til andre stillinger ved statsinstitutioner.

6. (side 21—22).

For at lette gennemførelsen af en orlovsordning, der giver også ikke tjenestemandsansatte videnskabsmænd mulighed for at opnå fri vikar under studieorlov, bør det tilstræbes, at samtlige videnskabelige statsinstitutioner får rådighed over vikarkonti af passende størrelse.

7 a. (side 22—23).

Kommissionen peger på ønskeligheden af, at der — bl. a. gennem omdannelse af lektorater til professorater — sker en afhjælpning af det stadigt voksende misforhold ved Københavns Universitet mellem antallet af professorater og af lektorer, der virker som selvstændige universitetslærere.

b. (side 23).

Man fremhæver betydningen af en opretholdelse af den bestående adgang til i særlige tilfælde at få oprettet ekstraordinære personlige professorater ved universiteterne, og der gøres opmærksom på, at der også ved de andre højere læreanstalter kan opstå behov for sådanne stillinger.

c. (side 23—24, jfr. også side 16).

Kommissionen går ind for, at der åbnes adgang til at pålægge universitetsadjunkter en noget større undervisningsbyrde, evt. også noget rutinearbejde, end de hidtil som hovedregel har haft, og anbefaler desuden, at der ved de naturvidenskabelige instituter ansættes fornødent hjælpepersonale til det manuelle rutinearbejde. (Mindretalsudtalelse side 24).

d. (side 24).

Kommissionen anbefaler oprettelsen af amanuensisstillinger også ved andre fakulteter end de matematisk-naturvidenskabelige og de lægevidenskabelige, specielt ved Københavns Universitets filosofiske fakultet og ved Aarhus Universitets humanistiske fakultet. (Mindretalsudtalelse side 24).

8. (side 25—26).

Kommissionen understreger, at de i betænkningen tilstræbte resultater for visse videnskabsområders vedkommende — dette gælder særlig den til de lægevidenskabelige universitetsinstituter knyttede forskning — kun kan forventes opnået, dersom de foran foreslåede foranstaltninger suppleres med andre, der tager sigte på at mindske de økonomiske uligheder, som på disse områder stiller sig i vejen for en tilfredsstillende tilgang af unge videnskabsmænd. Kommissionen henskyder imidlertid spørgsmålet om iværksættelsen af sådanne supplerende foranstaltninger til lønningskommissionen som det rette forum for behandlingen af de herhenhørende ønsker. Efter indholdet af den som bilag V aftrykte skrivelse fra undervisningsministeriet har kommissionen endvidere måttet nøjes med at tage til efterretning en af den lægevidenskabelige sagkundskab fremsat udtalelse, gående ud på, at rekruteringsvanskelighederne inden for de lægevidenskabelige instituter er så akutte, at de må søges afbødet gennem midlertidige foranstaltninger, indtil lønningskommissionen har afsluttet sit arbejde.

II.

Forøgelse af statens støtte til tidsskrifter og selskaber.

I den i 1948 fremkomne 1. del af kommissionens betænkning blev det bragt i forslag, at den til undervisningsministeriets rådighed stående bevilling til understøttelse af tidsskrifter og selskaber blev forhøjet fra 50 000 kr. til 100 000 kr. med særligt henblik på en forøgelse af tilskudene til videnskabelige tidsskrifter og selskaber, se betænkningens s. 26—29, hvor der er gjort rede for bevillingens historie og for dens fordeling i finansåret 1945—46.

Til dette forslag stillede alle de instanser, som sagen passerede, sig imødekommende, og på finansloven for finansåret 1949—50 opførtes den pågældende bevilling derefter med 100 000 kr. som foreslået af kommissionen.

Man havde fra alle sider regnet med, at bevillingen efter at være sat således op ville strække til for en længere årrække til at imødekomme i alt fald den væsentligste del af de ønsker, som fremsattes af tidsskrifter og selskaber af en sådan kvalitet og med sådanne formål, at de med fuld berettigelse kunne påkalde hjælp fra det offentlige til deres opretholdelse.

Denne forudsætning har imidlertid ikke holdt stik. Dels er priserne på trykning steget meget, siden den ovennævnte betænkning blev afgivet, dels er der — som også omtalt nedenfor — siden den tid opstået et betydeligt antal nye tidsskrifter, hvis forhold, både hvad deres kvalitet og trang angår, gør dem værdige til at modtage hjælp af den her omhandlede bevilling. Her kan være grund til at nævne, at man efter det fuldstændige sammenbrud af det tyske tidsskriftvæsen, der fandt sted i de sidste år af den anden verdenskrig, i den senere tid i Danmark som i adskillige andre lande har måttet oprette en del nye videnskabelige tidsskrifter som erstatning for de ophørte tyske tidsskrifter.

Tidsskrifterne spiller i det hele en stedse stigende rolle inden for den videnskabelige litteratur. I naturvidenskaberne, lægevidenskaben og de tekniske fag er de ganske dominerende, idet så godt som alle forskningsresultater i disse fag først publiceres som tidsskrift-afhandlinger, men også inden for de humanistiske fag er tidsskrifternes betydning steget stærkt i den sidste menneskealder, hvilket bl. a. har givet sig udslag i grundlæggelsen af mange nye tidsskrifter.

Danske forskere publicerer for en del deres afhandlinger i udenlandske periodica; men det er af flere grunde vigtigt, at der i de forskellige fag også står danske tidsskrifter til deres rådighed. For det første er mange af de emner, som danske videnskabsmænd arbejder med, især i de humanistiske og naturhistoriske fag, så nøje knyttet til landet, dets historie, kultur og natur, at de bedst egner sig til behandling i danske publikationer. Uden for det område, hvor dette hensyn gør sig gældende, findes der desuden indenlandske tidsskrifter, hvis opretholdelse man må lægge vægt på, fordi de indtager en central plads inden for den internationale videnskab som organer for synspunkter og metoder, der i

særlig grad dyrkes af fremragende videnskabsmænd her i landet. Som eksempel på et sådant dansk tidsskrift kan nævnes „Acta Linguistica“. At danske forskere ikke er henvist til alene at søge deres arbejder optaget i udenlandske tidsskrifter, er også af den grund betydningsfuldt, at offentliggørelsen i disse ofte kun kan ske efter lang ventetid; i mange tilfælde vil det endda være umuligt at få afhandlingerne placeret på grund af den overvældende stofmængde, der indgår til disse tidsskrifter.

Tillige er det af vigtighed for landet at vise sin videnskabelige position gennem vægtige periodiske publikationer. Der er heller ingen tvivl om, at danske videnskabelige tidsskrifter — og i denne forbindelse må også nævnes de danske bidrag til den gruppe af periodica, der udgives af de skandinaviske lande i fællesskab — i tidens løb har bidraget væsentligt til overfor udlandet at fastslå dansk videnskabs kvalitet. Man behøver her blot at tænke på den lange række af acta inden for lægevidenskab og humaniora og på serier som „Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed“, „Classica et Mediaevalia“, „Danske Studier“, „Historisk Tidsskrift“, „Sprog og Kultur“, „Kirkehistoriske Samlinger“, „Folia Geographica Danica“, „Dansk botanisk Arkiv“, „Videnskabelige Meddelelser fra Dansk naturhistorisk Forening“ og „Meddelelser fra Dansk Geologisk Forening“.

Men der er også brug for danske tidsskrifter af en lidt anden art end de i strengeste forstand videnskabelige periodica, som der foran har været tale om. Det må nemlig anses for meget værdifuldt — både for videnskabens trivsel og for udviklingen af dansk videnskabeligt sprog — at alle danske forskere, herunder også dem, der som regel vil ønske deres strengt videnskabelige afhandlinger publiceret i udenlandske periodica, har adgang til at få arbejder optaget i danske publikationer. Det drejer sig her ikke om tidsskrifter, der er beregnet for fagfæller i snævraste forstand, men om mere bredt anlagte periodica, som imidlertid har stor betydning for forskere ved den mulighed, de giver dem for at formulere deres tanker på dansk og på en for en videre kreds forståelig måde. Som eksempler på tidsskrifter af denne art kan nævnes „Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning“ og „Fysisk Tidsskrift“.

Udgivelsen af et videnskabeligt tidsskrift er med de nuværende høje fremstillingspriser meget kostbar. Et hefte på 64 sider med billedstof vil i mange tilfælde koste over 2 000 kr. i papir, trykning, heftning og clichéer, og for de fleste tidsskrifters vedkommende vil abonnementet og eventuelle annoncer langtfra kunne dække omkostningerne. Der er derfor i høj grad behov for en til disse omkostninger svarende støtte, og da Carlsbergfondet principielt ikke yder bidrag til periodica, og Rask-Ørsted Fondet kun støtter tidsskrifter af international karakter og kun i ret begrænset omfang, vil mange af vore tidsskrifter være afhængige af, at staten yder dem en sådan støtte, at de kan opretholdes i det fornødne omfang uden at give underskud. Den støtte, som staten for tiden yder en række tidsskrifter, er efter det foran bemærkede ikke ført à jour og svarer ingenlunde til den fremstillingspris, som er gældende i dag, og som ikke kan ventes at ville blive mindre i en overskuelig fremtid.

For blot i nogen grad at kunne råde bod på dette forhold har undervisningsministeriet i de senere år måttet gribe til den udvej også at anvende tipsmidler til fremme af de under tidsskriftbevillingen hørende formål. I det senest opgjorte år — regnskabsåret 1953—54 — har man således med finansudvalgets tilslutning til fordeling blandt trængende tidsskrifter af tipsmidlerne afsat et beløb på 40 000 kr.

Af finanslovbevillingen for 1953—54 med tillæg af det af tipsmidlerne afsatte beløb er der bevilget tilskud til følgende tidsskrifter og selskaber, der som det vil ses dog ikke alle er af videnskabelig art:

Ordinært tilskud		Ekstraordinært tilskud	Ordinært tilskud		Ekstraordinært tilskud	
kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	
<i>Tidsskrifter og selskaber</i>				Historisk samfund for Sorø amt.....	700	
<i>vedrørende skolevæsen:</i>				Historisk samfund for Præstø amt.....	700	
Landsforeningen for skolekommissioner og skolevæsen til udgivelse af „Skoletilsynet“.....	600			Bornholmsk samfund ...	700	
Danmarks Realskoleforening.....	1000			Historisk samfund for Lolland-Falsters amt.....	700	
Dansk Sløjd lærerforening til udgivelse af „Dansk Skolesløj“.....	1000			Historisk samfund for Vejle amt.....	700	
Danmarks Tegnelærerforening	800			Historisk samfund for Aarhus stift.....	700	
Gymnasieskolernes Lærerforening til udgivelse af „Gymnasieskolen“.....	500			Historisksamfundfor Randers amt.....	700	
Sløjd lærerforeningen af 1902 til udgivelse af „Sløjdbladet“.....	400			Historisk samfund for Aalborg amt.....	700	
„Den danske Pigeskole“ .	400			Historisk samfund for Hjørring amt.....	700	
Danmarks Hjælpekoleforening	400			Historisk samfund for Thy og Vester Han herreder.	700	
„Dansk Seminarieblad“ .	600			Historisk samfund for Viborg amt.....	700	
Ugebladet „Bavnen“....	1000			Historisk samfund for Ringkøbing amt.....	700	
Dansk pædagogisk Tidsskrift				Historisk samfund for Ribe amt.....	700	
„Tidsskriftet for de frie Ungdoms- og Efterskoler“.....	400	8 000		Østjydsk Hjemstavnsforening	700	14 100
				<i>Videnskabelige tidsskrifter og selskaber:</i>		
				<i>Teologi:</i>		
<i>Tidsskrifter og selskaber</i>				„Dansk teologisk tidsskrift“	2 000	
<i>vedrørende biblioteksvæsen:</i>				Selskabet for Danmarks Kirkehistorie til udgivelse af „Kirkehistoriske Samlinger“.....	3 000	
„Nordisk tidsskrift för bok- och biblioteksväsen“	500			„Teologiske Studier“....	2 000	
„Centaurus“ og „Libri“ .		500				7 000
				„Tro og Liv“.....		1000
<i>Lokalhistoriske samfund:</i>				<i>Humanistiske fag:</i>		
Historiske samfund for Sønderjylland.....	1500			Den danske historiske Forening til udgivelse af „Historisk Tidsskrift“ ..	4 000	
Historisk samfund for Fyns stift.....	700			Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie til udgivelse af „Danske Magasin“.....	3 500	
Historisk samfund for Københavns amt.....	700					
Historisk samfund for Frederiksborg amt.....	700					
Historisk samfund for Holbæk amt.....	700					

Ordinært tilskud		Ekstraordinært tilskud	Ordinært tilskud		Ekstraordinært tilskud
kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie 3 000			Erhvervsarkivet i Aarhus til udgivelse af „Er- hvervshistorisk Årbog“.		1000
Selskabet til historiske Kildeskrifters Oversæt- telse..... 2 000			Jysk Arkæologisk Selskab tu udgivelse af selskabets årbog „Kuml“..... 1 000	30 300	
Universitets-jubilæets danske Samfund..... 1 500			<i>Matematik og naturviden- skab:</i>		
„Danske Studier“..... 1 500			Dansk Botanisk Forening 2 500		
Dansk historisk Fællesfor- ening 1 500			Selskabet for Naturlærens Udbredelse til udgivelse af „Fysisk Tidsskrift“ . . 1 200		
Det filologisk-historiske Samfund til Udgivelse af „Studier fra Sprog- og Oldtidsforskning“..... 2 400			Dansk naturhistorisk For- ening til udgivelse af „Vi- denskabelige Meddelel- ser“..... 3 000		
Det kgl. nordiske Old- skriftselskab..... 1 500			Dansk naturhistorisk For- ening til udgivelse af „Danmarks Fauna“....		1 800
Det islandske Litteratur- samfund i København . 1 000		2 000	Naturhistorisk Forening for Jylland til udgivelse af „Flora og Fauna“... 1 000		
„Acta Philologica Scandi- navica“.....			„Naturhistorisk Tidende“ 1 000		
Den danske Komité for Historikernes internatio- nale Samarbejde.....		2 000	Dansk Geologisk Forening til udgivelse af „Medde- lelser fra Dansk Geologisk Forening“..... 1 800		6 000
Den danske Forening for økonomisk og social Hi- storie		3 000	„Matematisk Tidsskrift“ 1 000		
Selskabet for dansk Kul- turhistorie 1 000			„Naturens Verden“..... 800		
Samfundet til Udgivelse af gammel nordisk Litte- ratur..... 2 000			Astronomisk Selskab til udgivelse af „Nordisk Astronomisk Tidsskrift“ 500		1 500
Dansk Selskab for Oldtids- og Middelalderforskning 500			„Kulturgeografi“..... 1 500		
Jysk Selskab for Historie, Sprog og Litteratur ... 1 000			Danmarks farmaceutiske Selskab til udgivelse af „Dansk Tidsskrift for Farmaci“..... 1 500		
Holberg-Samfundet af 3. december 1922..... 600			Dansk Ornithologisk For- ening til udgivelse af „Dansk Ornithologisk Tidsskrift“	15 800	1 500
Selskabet for nordisk Filo- logi 800			Den danske Nationalkom- ité under „Fédération Internationale d'Educa- tion Physique“ som til- skud tu F.E.I.E.P. Bul- letin		1000
Lingvistikredsen i Køben- havn 600					
Selskabet for Arkitektur- historie 500					
„Unge Pædagoger“ til ud- givelse af „Psykologiske Studier“..... 400					
Dansk Psykologforening til udgivelse af „Nordisk Psykologi“.....		800			

Ordinært tilskud		Ekstraordinært tilskud	Ordinært tilskud		Ekstraordinært tilskud
kr.	kr.	kr.	kr.	kr.	kr.
<i>Tidsskrifter og selskaber vedrørende kunst:</i>			Selskabet for Sundhedsplejen i Danmark til udgivelse af „Nordisk hygiejnisk Tidsskrift“.....	1 000	
Samfundet til udgivelse af dansk musik.....	600		Landsforeningen for Hjemstavnskultur til udgivelse af „Dansk Hjemstavns“	800	
Det unge Tonekunstnerselskab til udgivelse af „Dansk Musiktidsskrift“	2 000		„Nordisk Missionstidsskr.“	600	
Dansk Forfatterforening.	400	3 000	„Kirkens Front“.....		1 200
<i>Andre tidsskrifter og selskaber:</i>			Foreningen af danske Husholdningslærerinder til udgivelse af „Husholdningslærerinden“		500
Samfundet for dansk Genealogi og Personhistorie	1 200		„Folkevirke“.....		1 000
Foreningen til Svampeskabets Fremme til udgivelse af „Friesia“..	1 000		Grønlanderforeningen „Pekatigit Kalätalit“ til udgivelse af blad.....		400
Foreningen „Danmarks Folkeminder“.....	800	200	Ordinært tilskud ialt...	83 200	40 900
			Tilskud ialt...		124 100

Herudover er der i det nævnte regnskabsår med speciel godkendelse fra finansudvalget bevilget 10 000 kr. til „Dansk pædagogisk Tidsskrift“.

Der er således for regnskabsåret 1953—54 til de formål, hvorom der her er tale, af tipsmidlerne anvendt eller reserveret tilsammen 50 000 kr., nemlig de på side 30 nævnte 40 000 kr. + de ovenfor omtalte 10 000 kr. til „Dansk pædagogisk Tidsskrift“ — uden at det endda er lykkedes at imødekomme alle berettigede andragender.

På en fortsat hjælp ad denne ekstraordinære vej kan tidsskrifterne iøvrigt ikke basere deres økonomi, allerede fordi tipsbevillinger stedse gives under fremhævelse af, at det drejer sig om *eengangsbevillinger*, og at der på tildelingen af disse ikke kan støttes nogen som helst forventning om en fornyet ydelse til det pågældende formål.

Under disse omstændigheder må kommissionen anbefale, at den oftnævnte finanslovbevilling forhøjes væsentligt med særligt henblik på en forøgelse af tilskudene til de videnskabelige tidsskrifter og selskaber, og efter alt foreliggende finder *flertallet*, at bevillingen for tiden bør have en størrelse af ikke under 200 000 kr. Fikseringen af beløbene for de enkelte finansår må imidlertid være forbeholdt bevillingsmyndighedernes afgørelse ud fra et almindeligt finansielt skøn.

Kommissionen skal henstille, at undervisningsministeriet ved fordelingen af denne bevilling søger bistand hos et sagkyndigt organ. Ministeriet vil derigennem også kunne få indseende med, at der ikke ydes fortsat tilskud til et tidsskrift, hvis kvalitet ikke længere kan begrunde en sådan støtte.

Af undervisningsministeriets bevilling er der ydet tilskud til to tidsskrifter, der frembyder interesse for jordbrugsvidenskaben, nemlig tidsskrifterne „Friesia og „Natur-

historisk Tidende“, men bortset herfra modtager de jordbrugsvidenskabelige lige så lidt som de veterinærvidenskabelige tidsskrifter nogen støtte af den nævnte bevilling. Derimod yder landbrugsministeriet tilskud til tidsskrifterne „Nordisk Jordbrugsforskning“, „Acta Agriculturae Scandinavica“ og „Landinspektøren“. Til tidsskrifterne „Nordisk Veterinærmedicin“ og „Horticultura“ ydes intet tilskud. Kommissionen må mene, at alle disse tidsskrifter, der har meget store økonomiske vanskeligheder, fortjener støtte, og at de hidtil ydede tilskud, der i finansåret 1953—54 udgjorde ca. 3 000 kr. til „Nordisk Jordbrugsforskning“, ca. 2 500 kr. til „Acta Agriculturae Scandinavica“ og 800 kr. til „Landinspektøren“, bør forhøjes.

Flertallet skal henstille, at der under landbrugsministeriets budget søges tilvejebragt en fast bevilling på ikke under 15 000 kr. årlig til understøttelse af den her omhandlede gruppe af tidsskrifter. Det må imidlertid være en forudsætning for uddeling af støtte til disse tidsskrifter, at uddelingen foregår efter de regler, der iøvrigt følges ved uddeling af tilskud til videnskabelige tidsskrifter, navnlig således, at der hvert år finder en gennemgang sted af regnskaberne for de enkelte tidsskrifter.

Et mindretal, afdelingschef Valentin Hansen, finansministeriet har ønsket at udtale følgende: Flertallets forslag går ud på en fordobling af den ved kommissionens 1. betænkning foreslåede og senere gennemførte forhøjelse til 100 000 kr. årligt af undervisningsministeriets rådighedssum til støtte af videnskabelige tidsskrifter m. v. og på fastsættelse af nye bevillinger til samme formål under landbrugsministeriet.

Spørgsmålet om rådighedssummer er for tiden — i forbindelse med en række andre spørgsmål af bevillingsteknisk karakter — genstand for undersøgelse og overvejelse i udvalg såvel under folketinget som i centraladministrationen. Under hensyn hertil må mindretallet være af den opfattelse at der, — i al fald så længe et resultat heraf ikke foreligger — ikke bør foretages en væsentlig principiel forhøjelse af sådanne rådighedsbeløb. Derimod skønnes det at være naturligt at foretage en ajour-føring, og da priserne på papir og trykning taget under eet kan regnes at være steget 40 pct., siden undervisningsministeriets bevilling blev fastsat til 100 000 kr., kan mindretallet udtale sig for en forhøjelse af denne til 140 000 kr.

Mindretallet mener iøvrigt, at antallet af støttede tidsskrifter m. v. bør reduceres.

For landbrugsministeriets vedkommende foreslås det, at der rent skønmæssigt stilles et beløb af 10 000 kr. til rådighed til understøttelse af videnskabelige tidsskrifter og selskaber.

Översigt över stipendier för unge vetenskapsmän i Sverige.

Lönningar gäldande i Stockholm	Forskarstipendier à 22 884— 23 640 sv. kr. årlig	Docentstipendier à 21 084— 21 984 sv. kr. årlig	Doktorandstipendier à 6 000 SV. kr. årlig	Licentiandstipendier à 3 000 sv. kr. årlig	ialt
Uppsala universitet.....	7	80	60	45	192
Karolinska medikokirurgiska institutet	2	15	15		32
Lunds universitet.....	8	77	60	45	190
Stockholms högskola.....	1	32	45	39	117
Göteborgs universitet.....		16	23	15	54
Tekniska högskolan i Stockholm.		7		16	23
Chalmers tekniska högskola.....		4		8	12
Lantbrukshögskolan.....		8	1	3	12
Ialt...	18	239	204	171	632

Betingelser för stipendierne m. m.

Forskarstipendium.

„Behörig att erhålla forskarstipendium är docent, som genom utgivne skriftre ådagalagt utmärkt forskarbegåvning och inntager en verkligt framstående ställning inom sin vetenskap. Vid tillsättande av forskarstipendium må ej andra grunder avses an graden av vetenskaplig forskarbegåvning“.

Gives for 3 år med adgang til forlængelse i yderligere 3 år.

Anden stipendieunderstøttelse bortset fra rejsstipendier må normalt ikke oppebæres ved siden af forskerstipendier.

Docentstipendium.

„Docentstipendium hava till ändamål att vid vederbörande universitet, respektive karolinska institutet fästa unge framstående docenter samt sålunda tillgodese undervisningen och det vetenskaplige arbetet vid universitetet respektive institutet“.

Gives for 3 år + eventuelt yderligere 3 år.

Doktorandstipendium (skattefri).

„Doktorandstipendier äro avsedda för teologie, medicine eller filosofie licentiater eller juris kandidater, som ådagalagt utpräglad håg och fallenhet för vetenskapligt arbete och äro sysselsatta med att utarbete doktorsavhandling eller bedriva studier for att avlägga juris licentiatexamen eller fullgöra disputationssprov inom juridiska fakultet

(avdelning). Då synnerliga skäl föreligga, må doktorandstipendium även kunne tilldeles medicine kandidat, som är sysselsatt med att utarbete doktorsavhandling“.

Licentiaandstipendium (skattefri).

„Licentiaandstipendierne äro avsedda för studerande som avlagt teologie kandidatexamen, filosofie ämbetsexamen, filosofie kandidatexamen eller statsvetenskaplig examen, ådagalagt håg och fallenhet för vetenskapligt arbete samt bedriva studier för att avlågga licentiatexamen“.

Doktorand- og licentiaandstipendier tildeles for 1 år; forlænges med 1 år ad gangen. Doktorand højst 3 år, dog for jurister indtil 4 år, licentiaand højst 2 år, doktorand + licentiaand højst 4 år. Ingen lønnet virksomhed ved siden af uden „av uppenbar bisysslekarakter“.

For alle stipendier gælder, at hvis bevillingen ikke udnyttes helt, skal den opspares i et stipendiefond, for ved behov at anvendes til ekstra stipendier.

De her i landet for tiden eksisterende stipendier for unge videnskabsmænd.

	a. Universitets- adjunkturer à 11 655 kr.	b. Carlsbergfondets og de tilsvarende universitets- stipendier à 4 000 kr.	c. stipendier for helt unge videnskabsmænd à 1 500 kr.	d. J.L. Smiths stip., kommunitets- stip. og Eichels legat à, 1 000 (resp. 600) kr.	e. Teknisk-viden- skabelige forsk- ningsstipendier à, 6 000 kr.
Københavns Universitet.....	20	14	10	30	
Aarhus Universitet.....	6	2	2		
Danmarks tekniske Højskole....	12				16
Den kgl. Veterinær- og Landbo- højskole.....	3	3	3		
Ialt . .	41	19	15	30	16

Universitetsadjunktstipendierne er på 6 300 kr. årlig + honorartillæg, for tiden (april 1954) 85 pct., og tildeles for 3 år med adgang til fornyelse for 3 år.

Carlsbergfondets stipendier og de tilsvarende universitetsstipendier er på 4 000 kr. årlig (uden tillæg) og tildeles for 2 år med adgang til fornyelse for 2 år. Carlsbergfondet yder 8 af disse stipendier.

Stipendier for helt unge videnskabsmænd er på 1 500 kr. årlig og tildeles for 1 år med adgang til fornyelse for 1 år (undtagelsesvis endnu 1 år). De kan højst oppebæres 3 år efter embedseksamen.

J. L. Smiths stipendium, 22 portioner à 1 000 kr. årlig, kommunitetsstipendier 3 portioner à 1 000 kr. og 4 portioner à 600 kr. årlig og Eichels kandidatstipendium 1 portion på 1 000 kr. årlig. Disse stipendier uddeles under eet og kan oppebæres ialt i 5 år, undtagelsesvis 6 år.

De teknisk-videnskabelige forskningsstipendier uddeles af en statsbevilling på 100 000 kr. årlig, hvortil kommer private bidrag. De uddeles i portioner à 6 000 kr., 12 statsportioner, ca. 4 private portioner, hvortil kommer 2 stipendier à 12 000 kr. til en studierejse til udlandet.

Københavns Universitet råder herudover over følgende videnskabelige stipendier (bortset fra rejsestipendier):

Det Finneske legat, ca. 7 800 kr. årlig til fremme af studiet af og kendskab til nordisk ret, særlig dansk, norsk og svensk ret.

Uddeles i portioner af vekslende størrelse som understøttelse til videnskabelige arbejder eller trykning af sådanne.

Svend Grundtvigs og Axel Olriks legat. 600 kr. årlig til en ung videnskabsmand, der studerer nordisk filologi.

Gundelach-Møllers legat. 2 portioner à 300 kr. årlig til lægevidenskabelige kandidater til videregående studier i kirurgi.

Oliver Bishop Harriman stipendiet. 1 500 kr. halvårlig til en ung oand. mag. eller mag. art. til studier i engelsk filologi.

Høms legat, ca. 250 kr. årlig til en yngre videnskabsmand, der studerer historie.

Cand. mag. Karen Iversens legat, ca. 6 000 kr. årlig som uddeles i portioner à 800—1 000 kr. til kandidater i romansk eller nordisk filologi til videre uddannelse i ind- eller udlandet.

Emmy Lange, f. Kramps legat, ca. 180 kr. årlig til en kvindelig medicinsk kandidat til videre studier.

Professor, dr. m.ed. K. K. K. Lundsgaards legat. 1 000 kr. hvert 4. år til en medicinsk kandidat, der studerer oftalmologi.

Læge frk. Nielsine Mathilde Nielsens legat for kvindelige medicinske studerende. 2 portioner à ca. 2 000 kr. årlig for kvindelige medicinske kandidater.

Stiftamtmand Regensburgs legat til fremme af studiet af nordisk historie. 5 portioner à 900 kr. årlig til yngre videnskabsmænd, der studerer nordisk historie, derunder sønderjydske historie og nordisk retshistorie.

Dr. phil. H. H. Schwanenflügel og hustrus legat. 1 portion på 1 000 kr. årlig til en kandidat, der dyrker dansk sprog.

Fru Frederikke Koes Treschov, f. Brøndstedts legat. 1 portion på ca. 4 000 kr. (renten for tre år) til en kandidat, der studerer klassisk arkæologi.

Ludvig Triers legat. 1 portion på ca. 900 kr. årlig for en kvindelig medicinsk kandidat.

Læge H. C. Wegges mindelegat for zoologer. 1 portion på ca. 1 100 kr. årlig for en zoolog.

Ludvig Zincks legat til fremme af kendskab om, Danmarks kulturhistorie i oldtiden og ældre middelalder. 1 portion på 250 kr. årlig til en historiker til studier som angivet i legatets navn.

Japetus Steenstrups legat, ca. 5 000 kr. årlig, som uddeles i mindre portioner til videnskabsmænd, som driver naturhistoriske og oldkulturhistoriske (arkæologiske) studier.

Professor ved universitetet Emil Løfflers legat for geografer. 2 portioner à 475 kr. for cand. mag. er i naturhistorie og geografi.

Professor Ludvig Wimmer og hustrus legat. 4 à 5 portioner på 4 000 kr. årlig i 2 år til fremme af videnskabelige studier, særligt historiske og sproglige studier.

Københavns Universitet.

	Pr. 1. april			
	1913	1933	1953	1954
Ordinære professorer	56	78	107	109 ¹⁾
Ekstraordinære professorer	8	14	16	17 ¹⁾
Docenter ²⁾	33 (+ 4)	14 (+ 5)	2 (+ 12)	1 (+ 12)
Lektorer		25	92	96
Museumsbestyrere, bibliotekarer, inspektører, afdelingsledere o. l.	9	11	16	16
Amanuenser I ³⁾	43	63	35	45 ⁴⁾
Amanuenser II			46	42 ⁴⁾
Medhjælpslønnede videnskabelige assistenter		59	55	57 ⁶⁾
Universitetsadjunkter			20	20
Immatrikulerede studenter ⁵⁾	2 735	5 486	4 906	5 087

1) Hertil kommer 1 direktør (laboratorieleder).

2) I 1913 og i tiden forud kunne der ikke skelnes mellem docenter og lektorer. Tallene i parentes er antallet af professorer ved den kliniske praktikantundervisning.

3) I 1913 og 1933 sondredes der ikke mellem amanuenser I og amanuenser II.

4) Heraf er 17 tillige lektorer.

5) Opgørelse af studentertallet efter de nu anførte principper foreligger første gang for 1913. Yderligere skal anføres tallene for efterkrigsårene:

1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952
6 174	6 364	6 627	6 576	6 326	6 096	5 338	5 072

6) Heraf 14 kliniske assistenter.

Aarhus Universitet.

	Pr. 1. april			
	1933	1943	1953	1954
Ordinære professorer.....	1	27 ¹⁾	52	61 ²⁾
Docenter.....	7 ³⁾	4	1	2
Lektorer.....		5	21	26
Museumsbestyrer, bibliotekar, inspektør, afde- lingsleder o. l.....				
Amanuenser I.....			4	5
Amanuenser II.....			6	8
Medhjælpslønnede videnskabelige assistenter...		11	20	31 ⁴⁾
Universitetsadjunker.....			6	6
Immatrikulerede studenter.....	202	1 020	1 749	1 770

1) Heraf aflønnedes 3 på det kommunale budget.

2) I modsætning til oplysningerne i bilag III a) for Københavns Universitet har man her medregnet de honorarlønnede professorer ved den kliniske universitetsundervisning i Aarhus, fordi disse professorer bestrider en undervisning, der fuldt ud svarer til den, der besørages af de tjenestemandsansatte kliniske professorer ved Københavns Universitet.

3) Aflønnedes på det kommunale budget.

4) Heraf 14 kliniske assistenter.

FORENINGEN TIL BESKYTTELSE AF
VIDENSKABELIGT ARBEJDE (F.B.V.A.)

Betænkning om videnskabens rekruttering i Danmark.

Afgivet til Videnskabskommissionen af Foreningen til Beskyttelse af videnskabeligt Arbejde med tilslutning fra de højere læreanstalters professorforening, amanuensisforening, lektorforening og universitetsadjunktforening.

I.

Under og efter den sidste verdenskrig har man overalt indset nødvendigheden af en stærkt forøget videnskabelig virksomhed, ikke blot på de rent tekniske områder, men også i grundvidenskaberne og samfundsvidenskaberne. I et lille og råstoffattigt land som Danmark, hvor den fulde udnyttelse af de naturlige rigdomskilder og muligheden for såvel landbrugs- som industrieksport beror på den højeste faglige kunnen forbundet med nyt initiativ, er en stærkt udvidet investering i det videnskabelige forsknings- og uddannelsesapparat af særlig betydning for landets økonomi og forsvarsberedskab, for befolkningens levestandard og sundhedstilstand samt for ungdommens uddannelse og det almindelige kulturniveau.

Førende danske politikere af alle partier har i den sidste tid gang på gang udtrykt forståelse af dette synspunkt, og danske videnskabsmænd venter derfor, at videnskabskommissionens betænkning trods den vanskelige økonomiske situation, hvorunder den afgives, må føre til en væsentlig forhøjelse af bevillingerne til videnskabelige formål, så at disse bringes i et forhold til nationalindtægten, der svarer til, hvad lande med en lignende økonomisk kapacitet ser deres regning i at investere.

Hovedsynspunktet i F. B. V. A.s forslag er derfor *at sikre den bedst mulige rekruttering til de eksisterende og kommende stillinger* som aktive forskere og lærere ved landets højere læreanstalter og øvrige videnskabelige institutioner. Man er enig med Videnskabskommissionen i, at det hertil først og fremmest er ønskeligt *at have en bred udvalgsbasis for et begrænset antal slutstillinger*.

II.

Hvis de beløb, der investeres i videnskabelige institutioner, skal give det udbytte (både i kulturel og i økonomisk henseende), som man med rette forventer, er det nødvendigt at sikre sig den bedst mulige udvælgelse af videnskabelige tjenestemænd og at fastholde de få udmærkede dygtigheder, der viser sig. En enkelt fremragende forsker kan ved sin indsats mange gange indtjene, hvad et helt institut har kostet, og på den anden side kan man ikke vente sig betydelige resultater fra et nok så godt indrettet laboratorium, hvis personale består af rutinearbejdere uden ægte videnskabelig sans, eller af forskere, der må bruge en

væsentlig del af deres arbejdskraft til arbejde, der ikke fremmer deres videnskabelige udvikling.

De stadig ringere kår, der bydes de studerende og de unge videnskabsmænd, betyder imidlertid en sådan trusel for tilgangen af kvalificerede forskere, at en radikal reform ikke kan udsættes længere.

III.

De vigtigste år i en videnskabsmands liv er som regel de 10 første år efter eksamen (ca. 25—35). I disse år er hans receptivitet og arbejdsevne på sit højeste, og hvad han siden yder, vil være afhængigt af, hvor alsidige og dybtgående hans studier har været i ungdomsårene. Men netop på dette alderstrin er alt for mange lovende unge nødt til at ødsle deres bedste kraft på dårligt lønnet arbejde, som er uden betydning for deres videnskabelige udvikling, og hvorved deres evner og kundskaber kun i ringe grad udnyttes. Dette er spild af højt kvalificeret arbejdskraft. Det må derfor være den første opgave ved en revision af statens forhold til videnskaben at gennemføre en radikal ændring af de unge videnskabsmands kår.

IV.

Uddannelsesstillinger.

Den nuværende ordning med dens talrige stillingstyper, hvor folk med omtrent samme ansvar og samme kvalifikationer virker under yderst ulige kår, må kunne simplificeres i høj grad, og samtidig må ordningen gøres mere smidig, så der altid kan skaffes en stilling, hvor man har en ekstra dygtig mand, eller hvor særlige opgaver skal løses. Til gengæld må stillinger, der ikke er ubetinget nødvendige, kunne nedlægges, indtil man finder den rette mængde. Dette opnås formentlig bedst ved, at de forskningsråd, hvorom der er stillet forslag, disponerer over midler til oprettelse af et variabelt antal frie stillinger, hvis antal og art til enhver tid afpasses efter det forhåndenværende antal af forskeremner, som ikke på anden måde har fået en videnskabelig stilling, samt efter de forskningsopgaver, hvis løsning er mest påtrængende.

Det vigtigste, der kan gøres for at sikre den bedst mulige rekruttering af forskeremner, er at forøge og forbedre den type af uddannelsesstillinger, som indførtes med de såkaldte universitetsadjunktstillinger. For at disse stillinger kan udnyttes bedst muligt efter deres formål, må de opfylde følgende krav:

- a) de må ikke lægge beslag på mere end ca. 2 timers dagligt pligtarbejde (heri indbefattet forberedelse af undervisning), og arbejdet skal så vidt muligt udgøre en del af vedkommendes videnskabelige uddannelse,
- b) de bør være tidsbegrænsede, f. eks. som nu til 3 år, der efter ansøgning kan forlænges for yderligere 3 år, så at stadig nye folk kan komme til, og mindre egnede udskilles,
- c) den, der har en sådan stilling, bør normalt ikke have andet arbejde, medmindre dette er af betydning for hans videnskabelige uddannelse. Dog bør han i slutningen af en 3-årsperiode om fornødent have adgang til at få dispensation herfra med henblik på at lette overgangen til andet arbejde efter periodens udløb,
- d) tilsvarende stillinger bør som før omtalt efter indstilling fra forskningsrådene kunne oprettes udover det normerede antal og eventuelt uden for de højere læreanstalter, når der viser sig særligt kvalificerede forskeremner eller påtrængende opgaver.

V.

De videnskabelige stillingers placering.

Det er klart, at oinend uddannelsesstillinger af den her nævnte karakter er yderst ønskelige for videnskabens trivsel, indebærer de en stor risiko for vedkommende, som ikke findes ved nogen anden af statens stillinger. For det første må vedkommende, bortset fra enkelte undtagelsestilfælde, vente 6 år, før han kan blive fast ansat i statens tjeneste. For det andet risikerer han efter disse 6 år ikke at kunne fortsætte den videnskabelige løbebane. For det tredje kan det i så tilfælde være forbundet med visse vanskeligheder at skulle overgå til andre stillinger. Da det endvidere er af afgørende betydning, at disse uddannelsesstillinger kan tiltrække landets bedst kvalificerede ungdom, *er det nødvendigt, at staten yder en særlig risikopræmie for de videnskabelige stillinger.*

For at disse stillinger trods den nævnte risiko skal kunne virke tillokkende for de ledst kvalificerede og for at beskytte disses rimelige interesser, må vi derfor *fra F. B. V.A.s og de før nævnte organisationers side som en absolut betingelse for at kunne godkende stillingernes tidsbegrænsning og udelukkelsen fra ekstraportjeneste kræve følgende:*

- a) at de lønnes som de højeste tjenestemandstillinger med tilsvarende uddannelse og på samme alderstrin,
- b) at overgangen til andre stillinger lettes mest muligt, dels ved at ansættelse i en uddannelsesstilling giver fuld anciennitet ved senere fast ansættelse i statens eller kommunernes tjeneste, dels ved at staten garanterer indehaverne præference ved besættelse af stillinger, hvortil de ved deres uddannelse er kvalificerede,
- c) at de tjenestemandstillinger, som disse uddannelsesstillinger fører op til, placeres betydeligt over de stillinger, som kan opnås ved almindeligt advancement i tjenestemandstillinger med kort aspiranttid og mulighed for ekstraportjeneste. Dette vil også være rimeligt under hensyn til de ganske særlige kvalifikationer (som regel doktordisputats eller anden betydelig videnskabelig indsats), som man ved en sådan bredere rekruttering og mere omfattende uddannelse kan forlange af de udvalgte, og det vil ikke være økonomisk uoverkommeligt, idet man ved den stærke forøgelse af uddannelsesstillinger vil kunne holde antallet af faste tjenestemandstillinger inden for rimelige grænser.

Vi betoner, at *man ikke kan adskille spørgsmålet om de unge videnskabsmænds stilling fra spørgsmålet om de videnskabelige tjenestemandstillinger, såfremt man overhovedet ønsker fortsat at kunne skaffe højt kvalificeret tilgang til de videnskabelige stillinger.* Endvidere må vi stærkt fremhæve, at der mellem de øvrige tjenestemandstillinger og de videnskabelige tjenestemandstillinger er den væsentlige forskel, at medens det i de første erfaringsmæssigt ikke skader det tjenstlige arbejde, at man har lidt ekstraarbejde ved siden af, er det for de sidste direkte fagligt skadeligt at have ekstraarbejde. Thi videnskabeligt arbejde er som regel af en væsentlig anden karakter, idet det kræver en fuldstændig koncentration og indlevelse i opgaven, og desuden er forskellen mellem arbejdstid og fritid her mere udflydende, da en stor del af den sidste også bruges til arbejde af faglig betydning som f. eks. faglig læsning, tænkning, studie- og kongresrejser o. s. v. Endvidere uddannes de øvrige akademiske tjenestemænd af de videnskabelige tjenestemænd, og der kræves derfor af disse større uddannelse og ansvar.

Endelig er det *samfundsmæssigt set uøkonomisk, såfremt det kostbare videnskabelige apparat (laboratorier, biblioteker m. v.) kun udnyttes delvis, ved at de ansatte er nødt til at bruge en væsentlig del af deres arbejdstid uden for vedkommende institution.* Man vil utvivlsomt

være bedre tjent med færre folk, der helt kan hellige sig deres forskning og fuldt ud kan udnytte laboratorier og biblioteker, end med flere, der må sprede sig over forskellige opgaver. Dette gælder formentlig i nogen grad de fleste områder i statstjenesten, men for videnskabens trivsel er det en livsbetingelse, at forskerne får tid til den fulde fordybelse i deres arbejde og til en vid orientering inden for hele deres felt. Det er derfor også af økonomiske grunde yderst vigtigt, at forskerne i så høj grad som muligt aflastes fra administrativt arbejde, som mange hverken har anlæg eller interesse for.

VI.

Lønninger og avancementsmuligheder.

På grundlag af foranstående bemærkninger, især pkt. V, kan F.B.V.A. og de før nævnte organisationer ikke godkende lønninger lavere end følgende:

A. *Højere læreanstalter og disses videnskabelige institutioner.*

- 1) Efter endt embedseksamen begyndes normalt ved samtlige højere læreanstalter med den nævnte uddannelsesstilling, *universitetsadjunkt, der lønnes i den første 3-års periode som ingeniør af 3. grad*, d. v. s. if. tjenestemandsløven § 473 med 5 040 kr. årlig grundløn (hvortil her og i det følgende kommer de sædvanlige tillæg), *i den anden 3-års periode som ingeniør af 2. grad*, d. v. s. if. tjenestemandsløven § 471 med 6 900 kr. årlig grundløn.

Efter 3, henholdsvis 6 års periodens udløb overgås til a) fast videnskabelig tjenestemand, b) anden tjenestemandstilling, c) fri erhverv. Ved a) og b) medregnes aspiranttid og anciennitet fra universitetsadjunktstillingen.

- 2) Første videnskabelige tjenestemandstilling: *amanuensis II* (omfattende de nuværende honorarlønnede assistenter, amanuenser II m. ev. fl.) *lønnes som ingeniør af 1. grad*, d. v. s. ifølge tjenestemandsløven § 470 med 7 800 kr. årlig grundløn, stigende hvert 5. år med 600 kr. til 9 000 kr. (Et skridt i denne retning er allerede taget ved kombinationen af amanuensisstillinger og lektorhonorar, men disse stillinger er ofte så overbebyrdet med rutinearbejde, at de ikke giver den fornødne tid til forskning).
- 3) Anden videnskabelig tjenestemandstilling: *amanuensis I* (omfattende de nuværende amanuensis I, docent, museumsbestyrer, laboratorieingeniør, afdelingsleder, retskemiker m. ev. fl.) *lønnes som overingeniør*, d. v. s. ifølge tjenestemandsløven § 468 c med 9 600 kr. årlig grundløn, stigende efter 5 år til 10 500 kr.
- 4) Tredie videnskabelige tjenestemandstilling: *professor, lønnes som distriktschef*, d. v. s. ifølge tjenestemandsløven § 448 c med 10 800 kr. årlig grundløn, stigende efter 5 år til 11 700 kr. Professorer og andre, der er ledere af større videnskabelige institutioner, hvem der påhviler et stort administrativt og videnskabeligt ansvar, tillægges det en overlæge tillagte bestillingstillæg, d. v. s. ifølge tjenestemandsløven § 627 4 800 kr. årlig.

B. *Videnskabelige institutioner uden for de højere læreanstalter.*

Det må stærkt pointeres, at der uden for de højere læreanstalter findes en lang række videnskabelige institutioner, der enten selv driver videnskabelig forskning, eller hvis virksomhed er af afgørende betydning for videnskabelig forskning, og at det er en

bestemt forudsætning, at de videnskabelige stillinger ved disse institutioner koordineres med de højere læreanstalters.

- C. Gennem de før omtalte forskningsråd bør det være muligt at give et variabelt antal frie forskningsstipendier af samme størrelse som A 2)–4) for kortere eller længere tid til særlig fortjente videnskabsmænd, hvem der ikke kan skaffes en fast stilling, eller hvem det overdrages at løse særlige opgaver.

VII.

Ikke-tjenestemandstillinger.

Udover de i VI nævnte faste stillinger bør man nu kunne udnytte personer med fast ansættelse ved andre institutioner (museer, arkiver, skoler, administration m. m.) i undervisningen ved de højere læreanstalter, således at vedkommende holder nogle få ugentlige forelæsninger eller øvelser over specielle emner. For disse ekstrastillinger bør som nu forbeholdes betegnelsen *universitetslektor*, og de bør være *honorarlønnede*.

Endvidere vil der stadig være brug for rent rutinemæssig undervisning, som f. eks. elementær undervisning i sprog, historie, jura m. m., vejledning ved fysiske og kemiske øvelser, opgavegennemgang m. m. Dette bestrides nu af en række forskellige lærere, nemlig undervisningsassistenter, manuduktører, honorarlønnede videnskabelige assistenter, lektorer, amanuenser m. ev. fl. For en simplifikations skyld foreslås al sådan undervisning *timelønnet* og vedkommende betegnet som *universitetsmanuduktør*.

VIII.

Overgangsbestemmelser.

Ved omdannelsen af de nuværende til de nye stillinger foreslås følgende fremgangsmåde:

- a) Yngre honorarlønnede, videnskabelige assistenter overgår til universitetsadjunkter eller, hvis det drejer sig om rent rutinemæssigt arbejde, til universitetsmanuduktører. De ældre bliver amanuensis II.

For de kliniske og videnskabelige assistenter under de medicinske fakulteter gør der sig særlige forhold gældende, og disse stillinger bør derfor behandles særskilt.

- b) Lektorer, der ikke har fast tjenestemandstilling andetsteds, går over til amanuensis II eller I, for de ganske unges vedkommende til universitetsadjunkt.
- c) Undervisningsassistenter, der udelukkende har rutineundervisning, som ikke kræver selvstændig tilrettelæggelse eller forberedelse, bliver universitetsmanuduktører. I andre tilfælde bliver de universitetsadjunkter eller lektorer eller amanuensis II.
- d) Da nogle af de nuværende universitetsadjunkters stillinger og videnskabelige kvalifikationer er højere, end hvad der er tilfældet for de i dette forslags pkt. IV og V foreslåede, bør de nuværende universitetsadjunkter ved deres periodes udløb kunne overgå til amanuensis II, amanuensis I eller professor efter omstændighederne.
- e) Indtil de i dette forslag indeholdte nye lønsatser for de videnskabelige tjenestemænd kan optages i en ny tjenestemandslø, føres de nuværende lønninger op til disse satser

ved hjælp af særlige bestillingstillæg, i lighed med, hvad der allerede nu sker ved visse stillinger ved Danmarks tekniske Højskole, meteorologisk institut m. ev. fl. institutioner.

IX.

Amanuensisstillinger uden for de læge- og naturvidenskabelige fakulteter.

Ifølge ovenstående pkt. VI—VII, jfr. pkt. VIII vil man ved fakulteter, hvortil der hidtil kun har været knyttet professorer samt honorarlønnede lektorer og universitetsadjunkter, foreslå indført en ny tjenestemandskategori, amanuensis I—II. Der er grund til her at fremhæve, at dette ikke er ensbetydende med genindførelse af de gamle docentstillinger, for så vidt disse blot betød en væsentlig lavere normering af stillinger, der med hensyn til arbejde, ansvar, anciennitet og kvalifikationer var lige stillet med professorater.

De nye stillinger (der fortrinsvis bør knyttes til de institutter i historie, kunstvidenskaber, lingvistik, samfundsvidenskaber o.s.v., som tænkes oprettet eller udvidet) er ganske som i de naturvidenskabelige fag beregnet på 3 tilfælde:

- a) unge videnskabsmænd, som man ønsker fast knyttet til fakultetet efter udløbet af deres uddannelsesstilling, men for hvem der ikke findes eller kan oprettes noget professorat,
- b) lærere, som man af hensyn til undervisning eller institutarbejde ønsker at knytte varigt til fakultetet, men som ikke har kvalificeret sig til et professorat,
- c) videnskabsmænd, hvis fag har en så speciel karakter, at man ikke mener det forsvarligt at oprette et professorat deri.

Disse tre kategorier er i øjeblikket henvist til tidsbegrænsede, honorarlønnede lektorater, som ingen kan leve af, og som det vil være uforsvarligt fortsat at opretholde som ansættelsesform for videnskabsmænd, der ikke har anden fast ansættelse. En begyndelse til sådanne stillinger er allerede gjort, idet to lektorer ved det filosofiske fakultet i København får et ekstra vederlag for et år ad gangen, svarende til lønnen for en amanuensis II.

X.

Stipendier.

Da ingen bør opnå den videnskabelige uddannelsesstilling, universitetsadjunkt, uden at have vist udprægede videnskabelige evner, og da ikke alle kan godtgøre sådanne i studietiden, bør der være et passende antal stipendier til rådighed for helt unge kandidater, der ønsker at kvalificere sig. De nuværende stipendier på ialt 4 000 kr. må her anses for at være tilfredsstillende, hvis de reguleres efter prisniveauet, (d. v. s. 3 000 kr. + p. t. 65 pct.) og kun betragtes som svarende til halvdagsstillinger, der kan kombineres med andre halvdagsstillinger som f. eks. universitetsmanuduktør m. m. Derimod vil der næppe være mening i at bevare stipendier på 1 500 kr., de bør alle forøges til 3 000 kr. + p. t. 65 pct. Stipendierne bør tildeles for 3 år.

XI.

Rejselegater og orlov.

Indehavere af videnskabelige stillinger og stipendier bør i videst mulig udstrækning have adgang til at studere i udlandet. De må derfor have frihed til i mindst eet år at tage orlov (om fornødent med fri vikar) og må kunne oppebære rejselegater samtidigt med deres løn eller stipendium.

København, den 1. juni 1951.

P. f. v.

Niels Arley
formand

Paul Diderichsen
tidl. formand

**FORENINGEN TIL BESKYTTELSE AF
VIDENSKABELIGT ARBEJDE (F.B.V.A.)**

København, den 26. januar 1952.

*Til formanden for Videnskabskommissionens underudvalg til behandling
af spørgsmål, der særlig vedrører unge videnskabsmænd,
hr. professor, dr. phil. H. M. Hansen.*

Foreningen har i henhold til undervisningsministeriets skrivelse af 15. september 1949 modtaget den endelige redaktion af underudvalgets udkast til betænkning vedrørende de unge videnskabsmænd.

Vi tillader os at fremsætte følgende bemærkninger til udkastet, som vi høfligst anmoder hr. formanden om at gøre kommissionens øvrige medlemmer bekendt med inden den endelige affattelse, samt at gengive som bilag til den endelige betænkning, såfremt man ikke kan gå med til de her foreslåede ændringer:

1) I lighed med, hvad der gælder for de tilsvarende svenske stipendier, sammenl. udkastet bilag I, og hvad der forøvrigt gælder i andre lande. f. eks. England, bør de af underudvalget foreslåede kandidatstipendier à 4 000 kr. -|- honorartillæg samt studenterstipendierne à 1 800 kr. + honorartillæg være skattefri.

Vi anmoder derfor Videnskabskommissionen om i sin endelige betænkning at indføje et forslag om, at de nævnte stipendier er skattefri. Vi gør opmærksom på, at en sådan anerkendelse af skattefrihed ofte vil kunne opnås på grundlag af de allerede gældende regler, i hvilken forbindelse vi kan oplyse, at f. eks. Smith's stipendier i flere tilfælde af skattevæsenet er blevet anerkendt som analoge med hædersgaver og derfor skattefri. Vi anmoder derfor Videnskabskommissionen om generelt at foreslå skattefrihed for disse og lignende stipendier.

2) I anledning af, at underudvalget på et afgørende punkt ikke har kunnet følge de retningslinier, der er indeholdt i den af Foreningen til Beskyttelse af videnskabeligt Arbejde med tilslutning af samtlige universitetets lærerorganisationer afgivne betænkning af 1. juni 1951 ønsker vi at anføre følgende:

Det erkendes i det nu foreliggende udkast, at et universitetsadjunktur må betragtes som den uddannelsesstilling, en videnskabsmand normalt begynder med, medens amanuensis II-stillingen er en advancementsstilling forbeholdt de videnskabsmænd, der — især gennem en disputats eller lignende større videnskabelig produktion — har dokumenteret at være kvalificeret til fortsat videnskabelig virksomhed i en videnskabelig tjenestemandstilling. Endvidere erkendes det i udkastet, at en universitetsadjunktstilling indebærer en alvorlig risiko for in indehaver, dels derved at vedkommende efter udløbet af 6-årsperioden måske ikke kan fortsætte den videnskabelige løbebane, men under større eller

mindre overgangsvanskeligheder må skifte over til andre erhverv, *dels* ved at tidspunktet for fast ansættelse udskydes med disse 6 år.

Som fremhævet i F.B.V.A.'s betænkning er det derfor nødvendigt at yde sådanne stillinger en særlig risikopræmie, såfremt man overhovedet forventer at gøre sådanne stillinger tiltrækkende for andre af landets videnskabeligt bedst kvalificerede ungdom end dem, der gennem arv, selverhvervende hustruer, eller på anden måde indtager en økonomisk begunstiget stilling. En risikopræmie, der kun består i, at vedkommende efter udløbet af universitetsadjunktrets 6-års-periode får nøjagtig samme løn som den, der i stedet for fra begyndelsen var gået ind i en adjunktstilling, vil næppe af mange føles at stå i noget rimeligt forhold til den med universitetsadjunktstillingen forbundne risiko. Underudvalgets forslag vil derfor på dette afgørende punkt få en direkte hæmmende virkning på den fremtidige rekruttering af videnskabsmænd, og da Videnskabskommissionens betænkning sikkert vil danne grundlaget for kårene for unge danske videnskabsmænd langt ud i fremtiden, anmoder vi indtrængende Videnskabskommissionen om på dette fundamentale punkt at gå ind for det i vor betænkning fremførte synspunkt, bag hvilket som nævnt samtlige universitetsorganisationer har sluttet op. Det er livsnødvendigt for rekrutteringen til dansk videnskab, at staten yder den omtalte risikopræmie ved at placere de videnskabelige advancementsstillinger (amanuensis I og II) over henholdsvis adjunkter og lektorer, således som det er sket i vort forslag. Kan Videnskabskommissionen ikke gå ind herfor, henstiller vi til kommissionen, at den i hvert fald, under henvisning til sit kommissorium, ikke fremsætter sådanne konkrete forslag om de videnskabelige tjenestemandstillinger, men i stedet blot henviser til vor betænkning og tilslutter sig de heri fremsatte almindelige retningslinier.

P. f. V.

På formanden dr. phil. Niels Arleys vegne

sign. navn.

**FORENINGEN TIL BESKYTTELSE AF
VIDENSKABELIGT ARBEJDE**

København V., den 25. maj 1953

Til Videnskabskommissionen.

Bestyrelsen for F.B.V.A. tillader sig herved at fremsende nogle ændringer i ordlyden til vor i juni 1951 afgivne betænkning vedrørende videnskabens rekruttering.

Den i vor betænkning foreslåede sædvanlige ansættelsestid for universitetsadjunkter, 6 år, er af talrige af vore medlemmer anset for at være for lang, idet den vil medføre, at fast ansættelse eller overgang til fast erhverv finder sted på et alt for sent tidspunkt (navnlig i tilfælde, hvor vedkommende ikke er blevet universitetsadjunkt umiddelbart efter eksamen). Da der endvidere i en overenskomst mellem amanuensisforeningen og finansministeriet er opnået enighed om, at tjenestemandenslovens § 727 for fremtiden skal fortolkes således, at en honorarlønnet videnskabelig assistent skal opfattes som aspirant til en stilling som amanuensis II og dermed opnå fast ansættelse eller fratræde stillingen efter tre år, ønsker bestyrelsen vort forslag ændret således:

Afsnit IV b). de bør være tidsbegrænsede f. eks. som nu til 3 år, der efter ansøgning kan forlænges for eet år ad gangen med yderligere tre år. Fast ansættelse bør dog sædvanligvis finde sted efter første 3-års periode, der således svarer til den i tjenestemandensloven § 727 fastlagte aspiranttid. Forlængelse bør kun bevilges, dersom det af hensyn til et igangværende arbejdes afslutning og påfølgende overgang til anden stilling skønnes ønskeligt.

Afsnit V. „6 år“ ændres begge steder til „3 (-6) år“.

P. f. v.

For den for tiden bortrejste dr. phil. Niels Arley, der har meddelt
sin indforståelse med brevets indhold:

Niels Alkil

Paul Diderichsen

UNDERVISNINGSMINISTERIET

Frederiksholm Kanal 21, K

København, den 22. juni 1954

Hr. departementschef K. Paludan-Müller. K¹ af Dbg., dbmd., p.p.

Til underretning for Videnskabskommissionen skal man herved meddele hr. departementschefen i Deres egenskab af formand for kommissionen, at undervisningsministeriet den 1. februar d. å. har tilskrevet folketingets finansudvalg således:

„I skrivelse af 20. f. m. har folketingets finansudvalg under henvisning til de mange stillinger, professorater, lektorater, videnskabelige assistenter m. fl., faste og honorarlønnede, som søges oprettet på finanslovsforslaget for 1954—55 under Københavns og Aarhus universiteter og andre højere læreanstalter, udbedt sig oplysning om, hvornår det kan forventes, at Videnskabskommissionen afgiver betænkning.

I denne anledning skal man herved meddele det ærede udvalg, at 2. del af Videnskabskommissionens betænkning, i hvilken der vil blive stillet forslag dels om bevilling af øgede rådighedsbeløb til de højere læreanstalter, dels om bevillinger til medhjælp for professorer m. v., forventes afgivet i løbet af nogle få måneder. Herudover har kommissionen allerede i nogen tid arbejdet med de spørgsmål, der skal behandles i den 3. og afsluttende del af betænkningen, nemlig først og fremmest spørgsmålet om, hvilke foranstaltninger man skal foreslå iværksat for at sikre en tilfredsstillende rekruttering til landets forskerstillinger.

Denne sidste del af betænkningen håber kommissionen at kunne afgive inden årets udgang, måske allerede i løbet af sommeren.

Det tilføjes, at der ikke af kommissionen er eller vil blive stillet konkrete forslag om oprettelse af tjenestemandstillinger eller honorarlønnede stillinger. Idet nemlig forslag af denne art tager sigte på ganske *normale* foranstaltninger til fremme af de højere læreanstalters trivsel, er det både efter Videnskabskommissionens kommissorium og den på dette område fulgte praksis stedse blevet overladt til administrationen og bevillingsmyndighederne at tage stilling til sådanne forslag uden bistand fra kommissionens side.

Det er derimod Videnskabskommissionens opgave at fremkomme med forslag om en varig udbygning af den bestående ordning med *særlige* foranstaltninger til forbedring af vilkårene for dansk videnskabelig forskning. Som det fremgår af Videnskabskommissionens hidtidige virksomhed, omfatter dens herpå rettede bestræbelser i lige grad samtlige højere læreanstalter og det forskningsarbejde, som ikke specielt er knyttet til stillinger ved disse.“

Jul. Bomholt

E. Thrane
kst.